

BUDŻET PARTYCYPACYJNY

PRZEWODNIK PO PILOTAŻOWEJ EDYCJI BUDŻETU PARTYCYPACYJNEGO W SAMBORZE

Publikacja powstała w ramach projektu “Samborzanie mają głos - pilotażowa edycja budżetu partycypacyjnego w Samborze”.

PARTNERZY PROJEKTU

Stowarzyszenie na rzecz
Innowacyjności i Transferu
Technologii HORYZONTY

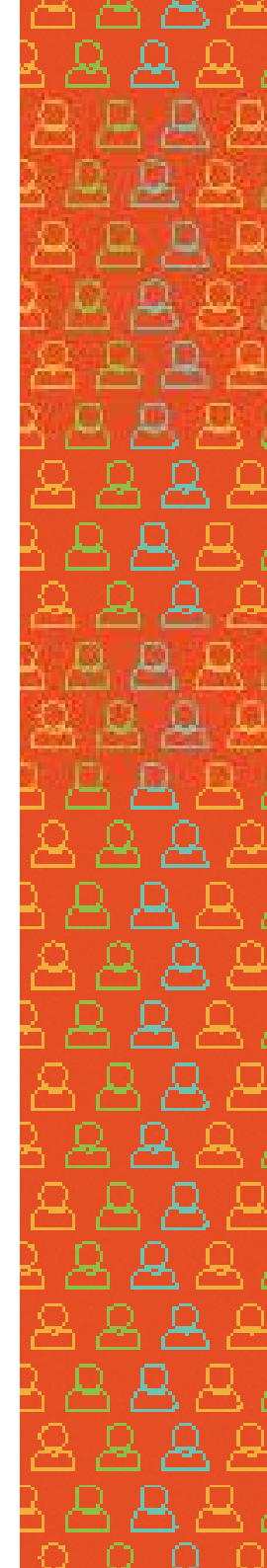
Miasto Sambor

Samborska Agencja
Rozwoju i Eurointegracji

Projekt realizowany w ramach Polsko-Kanadyjskiego Programu Wsparcia Demokracji współfinansowanego z programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP oraz Kanadyjskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Handlu i Rozwoju (DFATD)

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5	3. DLACZEGO WARTO STOSOWAĆ BUDŻET PARTYCYPACYJNY?	12
1. CZYM JEST BUDŻET PARTYCYPACYJNY?	6	3.1. Budżet partycypacyjny jako nowy instrument rządzenia publicznego (governance). Od tradycyjnej administracji do współzrządzenia z udziałem mieszkańców jednostek lokalnych	
1.1. Etapy realizacji budżetu obywatelskiego		3.2. Korzyści wynikające z wdrożenia budżetu obywatelskiego, czyli kto i co może zyskać?	
1.1.1. Faza przygotowawcza procesu			
1.1.2. Faza zgłaszania projektów do budżetu partycypacyjnego			
1.1.3. Weryfikacja i preselekcja projektów			
1.1.4. Dyskusja nad projektami			
1.1.5. Głosowanie – wybór projektów do realizacji			
1.1.6. Monitoring i ewaluacja procedury			
2. MODELE I CECHY BUDŻETÓW OBYWATELSKICH	9	4. BUDŻET PARTYCYPACYJNY KROK PO KROKU	16
2.1. Cechy modeli budżetu obywatelskiego		4.1. Krok wstępny – analiza woli politycznej władz i możliwości	
2.1.1. Europejska wersja modelu Porto Alegre		4.2. Konceptualizacja – proces generowania pomysłu	
2.1.2. Uczestnictwo zorganizowanych grup interesu		4.3. Lobbyingowanie – wynik: przychylna atmosfera dla projektu w Radzie i Urzędzie Miasta	
2.1.3. Fundusz społeczności lokalnej na poziomie lokalnym i miejskim		4.4. Opracowanie projektu – wynik: wniosek projektowy zaakceptowany do realizacji	
2.1.4. Negocjacje publiczno-prywatne		4.5. Faza realizacji projektów budżetu obywatelskiego	
2.1.5. Partycypacja sąsiedzka oraz konsultowanie finansów publicznych		4.5.1. Projekty inwestycyjne	
2.1.6. Konsultowanie finansów publicznych		4.5.2. Projekty „miękkie” prospołeczne	
2.2. Zalety i słabości modeli budżetu partycypacyjnego w Europie		4.6. Ocena budżetu obywatelskiego	
		5. DOBRE PRAKTYKI BUDŻETU PARTYCYPACYJNEGO NA UKRAINIE	23
		6. ZAŁĄCZNIKI	32

SPIS TABEL

Tabela 1. ROLA WŁADZY I MIESZKAŃCÓW NA ETAPIE FORMUŁOWANIA TEMATU BUDŻETU OBYWATELSKIEGO	17
Tabela 2. KOSZTY ADMINISTRACYJNE I KORZYŚCI INSTRUMENTALNE WŁADZY	18
Tabela 3. ROLA WŁADZY I MIESZKAŃCÓW NA ETAPIE OPRACOWANIA WNIOSKU PROJEKTOWEGO	20
Tabela 4. ROLA WŁADZY I MIESZKAŃCÓW NA ETAPIE REALIZACJI INWESTYCJI	21
Tabela 5. PRZYKŁADOWE KALENDARIUM BUDŻETU	22
Tabela 6. DOBRE PRAKTYKI BUDŻETU PARTYCYPACYJNEGO NA UKRAINIE - ANALIZA PORÓWNAWCZA Z 2015 ROKU	25

Budżet Partycypacyjny - przewodnik po pilotażowej edycji budżetu partycypacyjnego w Samborze jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Kazimierz Tuszyński, dr Anna Pięta-Szawara, dr Agata Nijander-Dudzińska, dr Anna Kołomycew, Robert Bury oraz Stowarzyszenia na rzecz Innowacyjności i Transferu Technologii HORYZONTY. Utwór powstał w ramach Polsko-Kanadyjskiego Programu Wsparcia Demokracji współfinansowanego ze środków programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP oraz ze środków Rządu Kanady. Zezwala na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowaniu licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej.

Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Rządu Kanady.

Redakcja:
Kazimierz Tuszyński
RZESZÓW – SAMBOR 2016

WSTĘP

Budżet partycypacyjny lub obywatelski jest formą współdecydowania przez mieszkańców o wydatkowaniu części budżetu miejskiego. Wzmacnia rozwój miasta zgodnie z oczekiwaniami i potrzebami społeczności lokalnej.

Po raz pierwszy budżet partycypacyjny wprowadzono w Brazylii, w mieście Porto Alegre w 1989 roku. Od tego momentu, wiele miast z całego świata zdecydowało o wprowadzeniu tej inicjatywy u siebie. Fundacja Polsko-Ukraińska PAUCI we współpracy z podobną fundacją Współpracy Polsko-Ukraińskiej PAUCI w Kijowie wdrażała program „Budżet partycypacyjny szansą rozszerzenia aktywności obywatelskiej i prawdziwego partnerstwa z władzą publiczną”. Cały program realizowany był w ramach Polsko-Kanadyjskiego Programu Wsparcia Demokracja a współfinansowany z programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP oraz Kanadyjskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Handlu i Rozwoju (DFATD). Eksperti PAUCI w trakcie spotkań z przedstawicielami władz miejskich i aktywistami społecznymi w Czerkasach, Połtawie i Czernihowie omówili możliwości wprowadzenia w Ukrainie mechanizmu budżetu partycypacyjnego. Władze tych miast wyraziły chęć włączenia się w realizację projektu. W efekcie, Czerkasy i Czernihów rozpoczęły wdrażać budżet obywatelski już w 2015 roku. Budżet obywatelski wprowadzany na Ukrainie jest oparty na modelu budżetu funkcjonującego w Polsce, który sukcesywnie jest realizowany od 2011 roku.

Stowarzyszenie Horyzonty ma dobrą historię współpracy z władzami Sambora przy realizacji projektu na utworzenie Samborskiej Agencji Rozwoju i Eurointegracji. W 2016 roku przyszedł czas na nowy projekt „Samborzanie mają głos – pilotażowa edycja budżetu partycypacyjnego w mieście Sambor”. Projekt ten został zrealizowany przez Stowarzyszenie HORYZONTY, Samborską Agencję Rozwoju Regionalnego i Eurointegracji oraz Samborską Miejską Radę w ramach Polsko-Kanadyjskiego Programu Wsparcia Demokracji. Projekt ma na celu wzrost zaangażowania mieszkańców Sambora w rozwiązywanie problemów społeczności lokalnej oraz ich aktywne i skuteczne włączenie do życia publicznego, poprzez udział w wypracowaniu i wdrożeniu budżetu partycypacyjnego we współpracy z lokalnym samorządem miejskim. W trakcie projektu, mieszkańcy złożyli wnioski na realizację potrzebnych wg nich inwestycji w Samborze. W wyniku głosowania, zostaną wyłonione najlepsze projekty inicjatyw Samborzan, a w efekcie miasto zrealizuje je z części środków budżetu miasta w 2017 roku.

Celem niniejszego podręcznika jest zapoznanie mieszkańców ze specyfiką narzędzia jakim jest budżet partycypacyjny (obywatelski). Ułatwi to świadome włączenie się mieszkańców do programu budżetu obywatelskiego na każdym etapie jego realizacji.

Podręcznik zawiera załączniki, w których znajdują się: uchwała Rady Miejskiej Sambora o wprowadzeniu budżetu obywatelskiego, regulamin wprowadzonego budżetu partycypacyjnego, wzór formularza do zgłaszania propozycji zadań, karty do głosowania wraz z wyjaśnieniami jak głosować.

W imieniu własnym i autorów chciałbym złożyć podziękowania za uwagi i przemyślenia jakie w czasie konferencji i spotkań eksperckich przedkładali uczestnicy projektu tj.: panu Jurijowi Petrowicz-Gamar, Merowi Miasta Sambor - za cenne uwagi i przedstawienie pozytywnego punktu widzenia; panu Andrzejowi Decowi, Przewodniczącemu Miasta Rzeszowa - za rzetelne przekazywanie doświadczeń z realizacji rzeszowskiego budżetu obywatelskiego; pani Tetianie Harenko z Urzędu Miasta Czerkasy, Prezes Gromadzkiej Organizacji EuroKlub - za przekazanie doświadczeń z realizacji Budżetu w Czerkasach; paniom Natalii Majorczyk, Solomiyii Zastawnej, Halinie Litwin, dr Annie Kołomycew, dr Annie Pięta-Szawara oraz panu Robertowi Buremu ekspertom projektu - za cenny wkład w pracę; pani Marii Warchoł i panu Marcinowi Sielickiemu z Rzeszowa - za podzielenie się praktyczną wiedzą w realizacji projektów; pani Irynie Chernychenko, koordynatorce projektu ze strony ukraińskiej - za zaangażowanie w pracę nad projektem; panu Nedimowi Useinow, opiekunowi projektu z ramienia Fundacji Solidarności Międzynarodowej - za cenne uwagi kierujące prace nad podręcznikiem.

Serdecznie zapraszam do lektury,

Kazimierz Tuszyński

1. CZYM JEST BUDŻET

Budżet obywatelski jest jednym z narzędzi demokracji partycypacyjnej. To instrument podejmowania decyzji, który ma na celu włączenie mieszkańców w proces zarządzania miastem, poprzez współdecydowanie o sposobie wydatkowania ściśle określonej części finansów publicznych. Może być wprowadzany na różnych poziomach decyzyjnych: regionu, gminy, miasta, dzielnicy, osiedla.

Realizacja budżetu obywatelskiego powinna prowadzić nie tylko do ustalenia, jak wydać publiczne środki finansowe, ale przede wszystkim do aktywizacji społeczności lokalnej, budowy społeczeństwa obywatelskiego, wzajemnego rozumienia potrzeb oraz planów obywateli i rządzących, budowania kapitału społecznego, wyłaniania liderów społecznych, a także edukacji mieszkańców w zakresie procedur zarządzania gminą. Po raz pierwszy na świecie budżet obywatelski został wprowadzony w 1989 r. w Porto Alegre (Brazylia), zaś w Polsce w 2011 r. w Sopocie. Obecnie jest realizowany na wszystkich kontynentach i ciągle przybywa gmin, które go wdrażają.

1.1. ETAPY REALIZACJI BUDŻETU OBYWATELSKIEGO

Umożliwienie mieszkańcom współdecydowania o alokacji gminnych środków finansowych nie opiera się na odrębnych i bezpośrednich przepisach prawa. Procedura przygotowywania budżetu jednostek samorządu terytorialnego należy bowiem wyłącznie do zarządu gminy, który nie ma obowiązku uzgadniania go z mieszkańcami. Realizacja budżetu partycypacyjnego wynika jednak pośrednio z obowiązujących aktów (m. in. ustawy o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r., zezwalającej na prowadzenie konsultacji społecznych „w innych sprawach ważnych dla gminy”, czyli m. in. w kwestiach budżetu, a także z ustawy o finansach publicznych).

Zasadniczo w budżecie obywatelskim wyróżnić można kilka zasadniczych etapów:

1. faza przygotowawcza (decyzja o uruchomieniu procedury, przygotowanie zasad (regulaminu) procesu, podjęcie właściwej uchwały przez radę gminy lub miasta, akcja informacyjno-promocyjna),
2. faza zgłaszania projektów do budżetu partycypacyjnego,

3. weryfikacja i preselekcja projektów,
4. dyskusja nad projektami,
5. głosowanie – wybór projektów do realizacji,
6. monitoring i ewaluacja procedury.

1.1.1. Faza przygotowawcza procesu

Decyzję o wprowadzeniu budżetu partycypacyjnego podejmują władze gminy, które są organizatorami, koordynatorami i wykonawcami całego procesu. Muszą one zdecydować, w jakim celu chcą uruchomić procedurę, na jakim poziomie administracyjnym zostanie wprowadzona, jaką kwotę miasto może na nią przeznaczyć i czy w przyszłości zamierza ją kontynuować ów mechanizm.

Uruchomienie procesu możliwe jest przez zastosowanie jednej z dwóch procedur:

1. wydanie przez organ wykonawczy jednostki terytorialnej zarządzenia w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych na temat budżetu partycypacyjnego (np. pierwszy projekt budżetu w Sopocie),
2. podjęcie uchwały przez radę gminy w sprawie przeprowadzenia budżetu obywatelskiego (Np: budżet w Rzeszowie, Toruniu, Gdańsku).

Przyjmuje się, że pierwszy rok realizacji budżetu partycypacyjnego ma charakter pilotażowy, co oznacza, że przyjęte rozwiązania są dopiero testowane i mogą podlegać zmianom. Sam jednak budżet powinien mieć charakter cykliczny i być realizowany w kolejnych latach.

Przygotowanie budżetu obywatelskiego ma istotne znaczenie dla późniejszego funkcjonowania procedury. Zasady jego działania powinny zostać wypracowane w formule dialogu społecznego, w którym – poza przedstawicielami władz miasta i urzędnikami – powinni brać udział mieszkańcy oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych, np. uczestnicząc w otwartych spotkaniach, tak, by wspólnie ustalać reguły współpracy. Reprezentanci miasta tworzą zespół do spraw budżetu obywatelskiego, który w pierwszej kolejności przygo-

towuje reguły procesu (regulamin budżetu partycypacyjnego), a następnie przeprowadza weryfikację zgłoszonych projektów oraz czuwa nad monitoringiem i ewaluacją procedury. W jego skład wchodzi mieszkańcy, przedstawiciele władzy uchwałodawczej i wykonawczej, organizacji pozarządowych, ruchów miejskich, jednostek pomocniczych i urzędnicy. Najlepszym sposobem powołania jest otwarty nabór, który oznacza, że każdy z mieszkańców może zgłosić swoją kandydaturę. Spośród wszystkich chętnych, członków zespołu wybiera się drogą losowania, przy czym z urzędu powinni do niego wchodzić radni oraz przedstawiciele władzy wykonawczej. Zespół powinien liczyć maksymalnie 25 osób. Partycypacyjny model przygotowywania budżetu obywatelskiego sprzyja legitymizacji podejmowanych działań oraz zwiększeniu społecznego zaufania w stosunku do władz.

1.1.2. Faza zgłaszania projektów do budżetu partycypacyjnego

Jedną z istotnych kwestii, którą należy rozstrzygnąć na etapie wstępnym, jest ustalenie, kto ma prawo zgłaszać projekty do budżetu obywatelskiego. Podmiotami uprawnionymi mogą być:

1. mieszkańcy (samodzielnie lub grupowo, np. 15, 20, 25, 50 osób),
2. organizacje pozarządowe,
3. organy jednostek pomocniczych samorządu (np. rady osiedli, dzielnic, sołectwa),
4. jednostki organizacyjne gminy (np. Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji, szpitale i szkoły prowadzone przez gminę).

W odniesieniu do mieszkańców często wprowadza się dodatkowe kryteria, jak np. czynne prawo wyborcze, zameldowanie, zdolność do czynności prawnych, wiek (15, 16 lub 18 lat). Wymóg złożenia projektu przez grupę obywateli ma na celu wyeliminowanie projektów przypadkowych, nie mających większego poparcia społecznego, sprzyja upowszechnianiu wiedzy o procedurze, a ponadto – niejako przy okazji – wymusza konieczność spotkań z innymi mieszkańcami, wspierając budowanie zaufania i więzi społecznych.

Procedurę budżetową ostatecznie uściśla właściwa uchwała rady gminy lub rady miasta, która określa pulę środków przeznaczonych na realizację projektów zgłoszonych do budżetu obywatelskiego, zasady uczestnictwa oraz przebieg procesu zgłaszania, weryfikacji i wyboru projektów zaproponowanych przez mieszkańców wraz z harmonogramem. Nie wprowadza natomiast ograniczeń tematycznych, za wyłączeniem kryteriów formalno-prawnych (zgłaszane projekty muszą mieścić się w ramach zadań własnych samorządu gminnego i powiatowego, w przypadku miast funkcjonujących na prawach powiatu), dopuszczając różnorodność inicjatyw (projekty infrastrukturalne, kulturalne, społeczne). Proponowane przedsięwzięcia powinny charakteryzować się trwałością i być realizowane na terenach należących do gminy. Muszą to być też projekty, które są możliwe do zrealizowania w ciągu jednego roku, np. bru-

kowany chodnik, plac zabaw, lampa oświetleniowa, stojak na rowery, itp.

Kolejny etap realizacji procedury polega na zgłaszaniu przez uprawnione podmioty projektów do budżetu obywatelskiego. Wykorzystuje się w tym celu specjalnie przygotowane formularze, które – obok informacji podstawowych, tj. nazwy przedsięwzięcia, jego opisu i uzasadnienia – powinny zawierać także szacunkowy kosztorys oraz przewidywane koszty utrzymania inwestycji w kolejnych latach. Ostatni wymóg obowiązuje tylko w niektórych miastach realizujących budżet partycypacyjny. Nie jest stosowany np. Bielsku-Białej. W przygotowaniu części finansowej projektu istotna i przydatna jest pomoc ze strony urzędników (np. będących członkami zespołu/komisji ds. budżetu obywatelskiego lub wskazanych przez władze miasta), którzy dysponują wiedzą na temat zasad realizacji inwestycji publicznych. Niekiedy za szacowanie kosztów projektu w całości odpowiada urząd miasta (np. Gorzów Wielkopolski).

Zgłoszenia projektów mogą trafiać do urzędu różnymi sposobami, poprzez:

1. osobiste złożenie formularza,
2. wysłanie druku pocztą tradycyjną,
3. zgłoszenie drogą elektroniczną za pośrednictwem strony www.

Ten etap powinien trwać minimum trzy tygodnie i być wsparty intensywną kampanią informacyjno-promocyjną.

1.1.3. Weryfikacja i preselekcja projektów

Po złożeniu projektów, ich weryfikacji i preselekcji dokonuje zespół do spraw budżetu obywatelskiego. Sprawdza on projekty pod kątem formalnym, prawnym i technicznym (terminowe złożenie formularza, jego kompletne uzupełnienie, zgodność przedsięwzięcia z prawem i zakresem zadań własnych gminy), kontroluje też kosztorys przedsięwzięcia (pod kątem jego urealnienia oraz ustalenia, czy zaplanowana kwota nie przekracza puli środków przeznaczonych w budżecie obywatelskim) i możliwość jego realizacji. Preselekcja ma na celu ograniczenie liczby zadań poddanych pod głosowanie (np. w Warszawie w 2014 r. złożono 2204 projekty) i powinna odbywać się podczas spotkań otwartych z mieszkańcami. Zespół przygotowuje następnie listę zgłoszonych inicjatyw, którą publikuje się do wiadomości mieszkańców, a następnie umieszcza się na karcie do głosowania. Decyzje o negatywnej weryfikacji wniosku wraz z uzasadnieniem powinny być jawne, zaś autorzy projektu powinni mieć możliwość odwołania się od wyniku weryfikacji i/lub poprawienia błędów.

1.1.4. Dyskusja nad projektami

Po zakończeniu zgłaszania projektów do budżetu obywatelskiego powinien rozpocząć się etap deliberacji, czyli dyskusji mieszkańców nad tym, które projekty warto poprzeć w głosowaniu. Ma on na celu wspólne zastanowienie się nad priorytetami dla określonej społeczności lokalnej. Wówczas należy zadbać o zapewnienie zainteresowanym dostępności do pełnych opisów projektów oraz zorganizować wystarczającą liczbę spotkań dla mieszkańców, podczas których prezentacji projektów osobiście dokonują ich autorzy lub ich przedstawiciele.

1.1.5. Głosowanie – wybór projektów do realizacji

Informacja o głosowaniu w sprawie budżetu obywatelskiego powinna dotrzeć do wszystkich mieszkańców, np. poprzez publiczne ogłoszenia w mediach, kampanię plakatową, wysyłkę listów, stworzenie strony internetowej, spotkania konsultacyjne z mieszkańcami, ogłoszenia duszpasterskie, promocje podczas imprez masowych, itp. By zapewnić możliwie wysoką frekwencję, poza akcją edukacyjno-promocyjną, warto też przewidzieć kilkudniowy okres oddawania głosów (np. 7-10 dni) oraz zapewnić różne sposoby głosowania:

1. tradycyjnie, poprzez osobiste oddanie głosu do urny w jednym z kilku wyznaczonych punktów miasta (np. w siedzibie urzędu, informacji turystycznej, szkole, bibliotece, domu kultury, klubach osiedlowych),
2. pocztą, wysyłając wypełnioną kartę do głosowania,
3. drogą elektroniczną, wypełniając e-formularz lub wysyłając kartę na adres mailowy urzędu,
4. podczas zebrań mieszkańców. Należy pamiętać, by regulamin głosowania był sformułowany w sposób nieskomplikowany, zaś sama karta – jednolita dla całego miasta – przygotowana przejrzysto i czytelnie. Każdy mieszkaniec powinien móc zagłosować tylko raz, wybierając określoną w regulaminie liczbę projektów.

Na podstawie oddanych głosów ustala się listę zwycięskich projektów, w takiej liczbie, która pozwala na wyczerpanie puli środków finansowych przeznaczonych na ten cel w danym roku budżetowym. Wybrane zadania są realizowane przez władze samorządowe w kolejnym roku kalendarzowym. Warto zaznaczyć, że głosy mieszkańców mają moc wiążącą dla władz miasta, które nie powinny zmieniać decyzji podjętych przez obywateli. Procedura ta opiera się jednak wyłącznie na zaufaniu społecznym, ponieważ formalnie nie istnieje żaden przepis prawny, obligujący wójtów/burmistrzów/prezydentów miast do respektowania wyborów mieszkańców.

1.1.6. Monitoring i ewaluacja procedury

Ostatnim etapem realizacji budżetu obywatelskiego są monitoring i ewaluacja procedury. Powinny one dotyczyć przebiegu całego procesu oraz jego rezultatu, czyli sposobu realizacji zwycięskich projektów. Ważne jest, by w ich prowadzeniu uczestniczyły zarówno osoby bezpośrednio zaangażowane w procedurę (np. członkowie zespołu do spraw budżetu partycypacyjnego), jak i mieszkańcy, tak, żeby możliwe było ocenienie, w jaki sposób jest przez nich postrzegany budżet obywatelski. Przygotowane przez nich wnioski i rekomendacje muszą mieć charakter jawny i być sformułowane w postaci raportu podanego do publicznej wiadomości. Służą wprowadzeniu ulepszeń i zmian w kolejnym cyklu budżetowym.

Źródła:

1. bp.partycypacjaobywatelska.pl
2. www.maszglos.pl
3. mac.gov.pl
4. miasta-polskie.pl
5. budzetyobywatelskie.pl
6. www.obserwatorium.malopolska.pl
7. W. Kębtowski, Budżet partycypacyjny. Krótka instrukcja obsługi, Warszawa 2013.
8. D. Kraszewski, K. Mojkowski, Budżet obywatelski w Polsce, Warszawa 2014

2. MODELE I CECHY BUDŻETÓW OBYWATELSKICH

Idea budżetu obywatelskiego narodziła się pod koniec XX wieku. Po raz pierwszy wprowadzono ją w życie w brazylijskim mieście Porto Alegre. W latach 1997-2000 procedurę budżetu obywatelskiego przyjmowały inne społeczności w Brazylii, od początku XXI wieku pojawiła się ona w krajach europejskich (w Hiszpanii, Belgii, Włoszech, Niemczech, Francji, Portugalii, Danii, Szwajcarii, Holandii, Wielkiej Brytanii i Polsce).

Oryginalne rozwiązania z Porto Alegre, które stały się źródłem inspiracji i wzorów dla jednostek wprowadzających budżet obywatelski w Europie, **opierają się na kilku głównych zasadach.**

ZASADY BUDŻETU PARTYCYPACYJNEGO Z PORTO ALEGRE

1. Udział mieszkańców w tworzeniu budżetu jest realizowany poprzez wykorzystanie zgromadzeń sąsiedzkich i tematycznych
2. Decyzje mieszkańców nie mają charakteru wiążącego pod względem prawnym- stworzony przy ich uczestnictwie projekt budżetu, zanim zostanie wcielony w życie, musi zostać przedstawiony burmistrzowi oraz zatwierdzony przez radę miejską
3. Proces wdrażania budżetu partycypacyjnego Porto Alegre odbywa wieloetapowo.

ETAPY WDRAŻANIA BUDŻETU PARTYCYPACYJNEGO W PORTO ALEGRE:

a. etap 1 – edukacyjno-informacyjny

Działania podejmowane na tym etapie miały doprowadzić do poinformowania o przedsięwzięciu budżetu obywatelskiego i zaangażowania w jego realizację jak największej liczby obywateli. W tym celu organizowano otwarte zgromadzenia (zebrania tematyczne) na osiedlach, poprzedzone intensywną akcją promocyjną i edukacyjną. Na spotkaniach mieszkańcy dowiadywali się o efektach realizacji zakończonych inwestycji, zapoznawali się z planami i określali swoje projekty inwestycyjne. Wybierali też delegatów, którzy sprawowali reprezentację i społeczną kontrolę na procesem realizowania budżetu partycypacyjnego

b. etap 2 - zgłaszanie propozycji inwestycyjnych

Na tym etapie organizowano spotkania pośrednie, na których delegaci rozmawiali o pilnych potrzebach danego osiedla oraz całego miasta. Efektem tego było stworzenie konkretnych propozycji inwestycyjnych, które porządkowano hierarchicznie, z uwzględnieniem priorytetów mniej zamożnych społeczności.

c. etap 3 – opracowanie projektu budżetu

W trzecim etapie w trakcie zgromadzeń otwartych dokonywano wyboru członków Rady Budżetu Partycypacyjnego, których głównym zadaniem było rozpatrzenie wszystkich propozycji inwestycyjnych w świetle regulacji prawnych i dostępnych środków finansowych. W ten sposób tworzone projekt budżetu miejskiego, który następnie konsultowano z mieszkańcami. W efekcie działań podejmowanych na tym etapie powstawał plan inwestycyjny.

W europejskich społecznościach, które zdecydowały się na przyjęcie i wprowadzenie w życie idei budżetu partycypacyjnego stosowano rozwiązania inspirowane budżetem Porto Alegre. Nie wypracowano jednego uniwersalnego dla wszystkich państw i społeczności modelu budżetu partycypacyjnego. Procedury stosowane w różnych społecznościach wykazują jednak cechy, które umożliwiły skonstruowanie **modeli budżetu obywatelskiego w Europie.**

Modele budżetów obywatelskich w Europie:

1. Europejska wersja modelu Porto Alegre
2. Uczestnictwo zorganizowanych grup interesu
3. Fundusz społeczności lokalnej na poziomie lokalnym i miejskim
4. Negocjacje publiczno-prywatne
5. Partycypacja sąsiedzka
6. Konsultowanie finansów publicznych

2.1. CECHY MODELI BUDŻETU OBYWATELSKIEGO

2.1.1. Europejska wersja modelu Porto Alegre

- rozwiązania budżetu obywatelskiego są adresowane do indywidualnych mieszkańców;
- władze lokalne podporządkowują się decyzjom obywateli i realizują proponowane przez nich rozwiązania;
- zakres tematyczny budżetu obywatelskiego obejmuje przede wszystkim inwestycje i projekty.

2.1.2. Uczestnictwo zorganizowanych grup interesu

- rozwiązania budżetu obywatelskiego skierowane są do stowarzyszeń, organizacji pozarządowych, związków zawodowych i innych zorganizowanych grup mieszkańców; (w miastach, gdzie istnieje tradycja odwoływania się do głosu grup interesu i stowarzyszeń,
- zakres tematyczny obejmuje sprawy dotyczące poszczególnych sektorów polityk lokalnych, np.: mieszkalnictwa, edukacji, ochrony środowiska, transportu;
- celem jest sformułowanie ogólnych wytycznych dla poszczególnych polityk lokalnych;
- procedura postępowania przypomina konsultacje społeczne – propozycje mieszkańców są w mniejszym stopniu wiążące dla władz lokalnych niż ma to miejsce w przypadku europejskiej wersji modelu Porto Alegre;
- przyjęte sposoby przygotowania budżetu obywatelskiego otwierają przed mieszkańcami wiele możliwości prezentowania pomysłów i wymiany opinii, stworzona zostaje przestrzeń debaty publicznej.

2.1.3. Fundusz społeczności lokalnej na poziomie lokalnym i miejskim

- rozwiązania budżetu obywatelskiego skierowane są do zorganizowanych grup mieszkańców, takich jak stowarzyszenia sąsiedzkie, lokalne organizacje pozarządowe
- istnieje specjalny fundusz przeznaczany na publiczne inwestycje oraz projekty (społeczne, kulturalne itp.)
- o przeznaczeniu środków na wybrany cel decyduje komitet, komisja lub zebranie delegatów
- do dyspozycji mieszkańców oddana zostaje część bieżących programów gminnych, np.: dotyczących remontów infrastruktury transportowej;

- model ten tworzy korzystne warunki do ograniczenia skutków rozwarstwienia społecznego.

2.1.4. Negocjacje publiczno-prywatne

- podstawową rolę w procedurach budżetu obywatelskiego odgrywają prywatni przedsiębiorcy;
- środki finansowane na realizację projektów mieszkańców pochodzą od prywatnych inwestorów, co istotnie wzmacnia pozycję biznesu w porównaniu z mieszkańcami.

2.1.5. Partycypacja sąsiedzka oraz konsultowanie finansów publicznych

- w rozwiązaniach budżetu obywatelskiego charakterystycznych dla obydwu tych modeli mieszkańcy mają ograniczony wpływ na podejmowane decyzje pełnią oni rolę konsultacyjną,
- lepsza przestrzeń do debaty mieszkańców występuje w modelu sąsiedzkim.

2.1.6. Konsultowanie finansów publicznych

- w modelu Konsultowanie finansów publicznych uczestnictwo mieszkańców realizuje się przede wszystkim głównie poprzez udział w otwartych spotkaniach rady miasta;
- mieszkańcy nie rozwijają szczegółowych wytycznych do przedstawionych projektów;
- na spotkaniach mieszkańców nie wykorzystuje się demokratycznych procedur w postaci otwartych głosowań;
- propozycje mieszkańców są przekazywane bezpośrednio do administracji samorządowej;
- brak jest kryteriów rozdziału środków;
- wybór propozycji do realizacji przez władze lokalne ma charakter w dużej mierze uznaniowy.

2.2. ZALETY I SŁABOŚCI MODELI BUDŻETU PARTYCYPACYJNEGO W EUROPIE

Stosowanie rozwiązań budżetu partycypacyjnego w różnych społecznościach i krajach europejskich ma stosunkowo niedługą historię. Z tego powodu trudno jeszcze w sposób całościowy ocenić efekty jego funkcjonowania w różnych społecznościach. Można jednak wskazać kilka zalet i wad poszczególnych modeli.

1. Stosowanie procedur budżetu obywatelskiego może wzmocnić zaangażowanie obywateli w sprawy swojej społeczności (Europejska wersja modelu Porto Alegre, model

Fundusz społeczności lokalnej na poziomie lokalnym i miejskim)

2. Wprowadzenie budżetu obywatelskiego może sprzyjać budowie i poszerzaniu przestrzeni dyskusji między mieszkańcami, co poprawia jakość debaty publicznej na szczeblu lokalnym (Europejska wersja modelu Porto Alegre, model Partycypacja sąsiedzka)
3. Funkcjonowanie budżetu obywatelskiego może przyczyniać się do ograniczania niekorzystnych skutków rozwarstwienia społecznego (Europejska wersja modelu Porto Alegre)
4. Sugestie mieszkańców mogą usprawniać funkcjonowanie lokalnej administracji (model Konsultowanie finansów publicznych)
5. Możliwość nie tylko zgłaszania ale i koordynowania własnych projektów przez mieszkańców może wzmacniać ich zaangażowanie w sprawy lokalne (model Negocjacje publiczne/prywatne)
6. Włączenie przedsiębiorców w działania związane z budżetem partycypacyjnym może przynosić korzyści dla rozwoju lokalnego (model Negocjacje publiczne/prywatne)
7. Istotna rola przedstawicieli biznesu w procesie konstruowania budżetu partycypacyjnego może ograniczać rolę mieszkańców (model Negocjacje publiczne/prywatne)
8. Istotnym zagrożeniem, jakie wiąże się ze stosowaniem budżetu partycypacyjnego może być fasadowość działań i wykorzystywanie procedur budżetu obywatelskiego dla celów bieżącej walki politycznej (model Konsultowanie finansów publicznych).

Wprowadzenie i ulepszanie budżetu partycypacyjnego w danej społeczności wymaga wyboru właściwych procedur. Wiąże się to z rozstrzygnięciem dylematu, czy przyjęte rozwiązania mogą i powinny korzystać z modeli wypracowanych w innych krajach i społecznościach. Znajomość różnorodnych modeli rozwiązań europejskich oraz ich zalet i słabości może być pomocna w wypracowaniu i udoskonalaniu własnych procedur. Należy jednak zawsze mieć na uwadze specyficzne cechy społeczne, ekonomiczne i kulturowe konkretnej społeczności i do nich dostosowywać konkretne schematy postępowania.

Źródła:

1. Budżet partycypacyjny w Europie. Streszczenie artykułu: Sintomer Y., Herzberg C., Roecke A., Budżet partycypacyjny w Europie – szanse i wyzwania, International Journal of Urban and Regional Research, 32.1, tłumaczenie i streszczenie M. Chustecka, ngo.chorzow.eu
2. Kębtowski W. 2013, Budżet partycypacyjny. Krótka instrukcja obsługi, Instytut Obywatelski, Warszawa
3. www.mac.gov.pl

3. DLACZEGO WARTO STOSOWAĆ BUDŻET PARTYCYPACYJNY?

3.1. BUDŻET PARTYCYPACYJNY JAKO NOWY INSTRUMENT RZĄDZENIA PUBLICZNEGO (GOVERNANCE). OD TRADYCYJNEJ ADMINISTRACJI DO WSPÓŁRZĄDZENIA Z UDZIAŁEM MIESZKAŃCÓW JEDNOSTEK LOKALNYCH

Podstawowym zadaniem a jednocześnie główną korzyścią wynikającą z wdrażania budżetu partycypacyjnego w jednostce lokalnej - podobnie jak w przypadku innych form partycypacji publicznej - jest zaangażowanie obywateli w sprawy publiczne i podniesienie poziomu aktywności mieszkańców gminy. Współcześnie jesteśmy świadkami istotnych przemian zarówno w obrębie sfery publicznej, jak i społecznej, które są ze sobą ściśle powiązane i wzajemnie na siebie oddziałują. Konsekwencją przeobrażeń społecznych we wszystkich państwach Europy oraz innych kontynentów jest rosnące zainteresowanie obywateli kwestiami publicznymi, zapadającymi decyzjami oraz ich konsekwencjami. Rosnący poziom świadomości obywateli oraz dążenie do faktycznego upodmiotowienia (rzeczywistego a nie wyłącznie formalnego) są powiązane z rosnącymi oczekiwaniami w stosunku do przedstawicieli władzy usytuowanych na różnych szczeblu decyzyjnych. Świadomi swoich praw obywatele coraz częściej chcą uczestniczyć w procesach podejmowania decyzji, mieć wpływ na ich ostateczny kształt, a nawet włączać się w procesy ich wdrażania i realizacji.

Zachodzące zmiany niejako „wymusiły” odejście od tzw. tradycyjnego modelu administracji publicznej, opartego na hierarchii, wertykalnych zależnościach, scentralizowanym modelu podejmowania decyzji, monozadaniowości kadr administracji publicznej oraz odpersonalizowaniu struktur administracyjnych. Model ten nie uwzględniał przedstawicieli społeczeństwa jako aktorów procesów decyzyjnych, nawet z głosem doradczym i eksperckim. Wszelkie decyzje podejmowane były przez władze bez konsultacji z obywatelami. Jednocześnie to właśnie sektor publiczny był odpowiedzialny za zapewnienie wszelkich usług publicznych.

Poszukiwanie nowego modelu rządzenia w sferze publicznej, który zastąpiłby coraz bardziej niewydolny model tradycyjny, zainicjowano w latach 70. XX w. w Stanach Zjednoczonych oraz państwach Europy Zachodniej. Jedną z głównych przyczyn poszukiwania nowych rozwiązań dla organizacji sektora publicznego był światowy kryzys ekonomiczny

i będące jego konsekwencją trudności finansowe budżetów publicznych, które nie były zdolne udźwignąć dotychczasowego zakresu zadań. W taki sposób narodził się model nowego zarządzania publicznego (New Public Management), który na kilka dekad zdominował podejście do myślenia o sferze publicznej, roli podmiotów publicznych i poza publicznymi oraz systemie świadczenia usług publicznych.

Nowy model - czerpiący wzorce z sektora prywatnego i metod zarządzania podmiotami komercyjnymi - odchodził od tradycyjnych struktur administracyjnych na rzecz elastycznych zespołów zadaniowych, zrywał z hierarchią i przypisaniem realizacji zadań (w tym publicznych) wyłącznie do sektora publicznego. Wśród nowych rozwiązań szczególnego znaczenia nabrała komercjalizacja usług i zlecanie ich do realizacji innym podmiotom. Wraz z nowym zarządzaniem publicznym nastąpiła też zmiana podejścia do obywateli, którzy z petentów (traktowanych bezosobowo) stali się klientami (na wzór sektora prywatnego), i których satysfakcja z dostarczanych usług i obsługi była istotna. I ta formuła z czasem uległa wypaczeniu i okazała się nie do końca efektywna w szybko ulegającej zmianom rzeczywistości.

Przekształcenia i zmiany w strukturze społeczeństwa oraz samego sektora publicznego spowodowały konieczność poszukiwania coraz to nowych rozwiązań i udoskonalania modelu Nowego Zarządzania Publicznego, bądź też odchodzenia od niego. Zmiany przyniosła koncepcja współzrządzenia (governance) wdrażana początkowo w państwach Zachodnich (występująca w wielu odmianach w zależności od specyfiki poszczególnych systemów). Współzrządzenie w sferze publicznej generalnie zakładało stworzenie takich warunków dla mieszkańców jednostek lokalnych by mogli oni aktywnie uczestniczyć w kształtowaniu kierunków rozwoju swojej gminy i najbliższego otoczenia. Model ten w dużej mierze bazuje na społeczeństwie obywatelskim, którego aktywni członkowie stają się interesariuszami w procesach kształtowania przyszłości najbliższego otoczenia. Współzrządzenie jako koncepcja rządzenia w sektorze publicznym opiera się na szeregu zasad, do których zaliczyć należy m. in. tworzenie partnerstw (w tym wielosektorowych), opartych na równym traktowaniu, przejrzystości działania sektora publicznego (równy dostęp do informacji i transparentny proces decyzyjny), etyczne postępowanie (wzajemna uczciwość partnerów), sprawiedliwość i równy podział zarówno zadań, jak również odpowiedzialności i korzyści, a także negocjacje i konsens jako sposób podejmowania decyzji. Włączenie

społeczeństwa w procesy współkształtowania decyzji publicznych wymaga podjęcia działań w zakresie zapewnienia:

- a) odpowiednich rozwiązań prawno-instytucjonalnych,
- b) edukacji obywateli w zakresie zadań publicznych, specyfiki sektora publicznego, jego zadań i rozliczania środków publicznych
- c) otwartości władz publicznych na inne podmioty, z którymi będą współkreowały kierunki rozwoju jednostki lokalnej i realizowały zadania publiczne.

Instrumenty partycypacji publicznej są kluczowe dla wdrażania koncepcji współzrządzenia. Co więcej, nie mogą zawężać się one wyłącznie do rozwiązań jedynie w minimalnym stopniu angażującym społeczność lokalną, bądź też pozwalają jedynie na wyrażenie opinii np. konsultacje, ciała opiniodawczo-doradcze. Budżet obywatelski wpisuje się idealnie w koncepcję współzrządzenia z uwagi na jego specyfikę i konieczność faktycznego włączenia się mieszkańców, a nie jedynie pozorowanej partycypacji. Udział mieszkańców jest niezbędny na każdym etapie realizacji budżetu obywatelskiego, począwszy od inicjatywy w postaci zgłoszenia projektu (poprzedzonego koniecznością znalezienia odpowiedniej liczby chętnych osób, wykreowania pomysłu i zebrania poparcia pod wnioskiem), poprzez jego promowanie by na etapie głosowania zyskał jak największe poparcie społeczności lokalnej, aż po realizację zadania zgłoszonego przez mieszkańców (wprawdzie za realizację zadania odpowiadają władze publiczne, ale kontakt z inicjatorami pomysłu jest niezbędny na etapie wykonawczym).

Doświadczenia wdrażania budżetów obywatelskich na całym świecie pokazały, że może być on nie tylko formą aktywizacji obywateli, ale nawet instrumentem zmian w obrębie administracji publicznej. Coraz częściej budżet obywatelski traktowany jest jako narzędzie współzrządzenia w sektorze publicznym, a zwłaszcza w coraz bardziej kluczowej polityce miejskiej.

Wykorzystanie budżetu obywatelskiego jako instrumentu współzrządzenia w polityce miejskiej wymaga podjęcia działań w następujących obszarach:

- a) **rozpoznania i weryfikacji posiadanych zasobów**, a w tym: zasobów kadrowych (potencjalnych aktorów i uczestników procesu przygotowania, wprowadzenia i wdrażania projektów; przedstawicieli władz lokalnych, lokalnych polityków, lokalnych liderów i inicjatorów zmian społecznych, przedstawicieli sektora gospodarczego oraz mieszkańców i środowisk opiniotwórczych np. media); potencjału poszczególnych grup społecznych (na ile pozytywnie lub negatywnie mogą oddziaływać na wdrażany budżet obywatelski); identyfikacja przedstawicieli społeczności lokalnych zainteresowanych i pozytywnie odnoszących się do koncepcji budżetu partycypacyjnego; identyfikacja grup potencjalnych

przeciwników;

- b) **integracja środowisk lokalnych oraz ich zasobów i potencjałów** - podjęcie działań mających zintegrować mieszkańców wokół wspólnego celu; znalezienie zbieżnych płaszczyzn działania, ale i pozostawienie miejsca dla pluralizmu i odmiennych opinii i punktów widzenia poszczególnych grup społecznych;
- c) **organizacja i wdrożenie budżetu** - niezbędne jest uprzednie przyjęcie właściwych rozwiązań prawno-instytucjonalnych i organizacyjnych na poziomie lokalnym m. in. przyjęcie określonych regulacji dotyczących przebiegu budżetu, jego zasad i procedury, powołanie podmiotu odpowiedzialnego za prawidłowy przebieg działań związanych z wdrożeniem, głosowaniem i realizacją projektów w ramach budżetu partycypacyjnego; istotne jest, aby nowo powołany podmiot składał się z przedstawicieli różnych środowisk, zapewniając równość zainteresowanych podmiotów, przejrzystość działań oraz promocję budżet obywatelskiego wśród mieszkańców danej jednostki terytorialnej;
- d) **dialog społeczny** - jako „rama” dla stworzenia koncepcji budżetu obywatelskiego, jego opracowania i wdrożenia. Proces ten wymaga włączenia mieszkańców, którzy powinni stać się nie tylko biernymi obserwatorami działań władz publicznych, ale aktywni aktorami procesu przygotowania budżetu partycypacyjnego (uczestniczącymi w opracowaniu zasad i reguł realizacji budżetu oraz promocji tego instrumentu).

3.2. KORZYŚCI WYNIKAJĄCE Z WDROŻENIA BUDŻETU OBYWATELSKIEGO, CZYLI KTO I CO MOŻE ZYSKAĆ?

Rosnąca od lat popularność budżetów obywatelskich świadczy o pozytywnych skutkach jakie niesie z sobą stosowanie tego instrumentu partycypacji publicznej. Należy jednak pamiętać, że każda jednostka lokalna jest inna, a jej mieszkańcy mają inne zasoby, możliwości i oczekiwania. Każda gmina charakteryzuje się lokalną specyfiką kontaktów na linii mieszkańcy - władze samorządowe, unikatowym sposobem komunikowania się i doświadczeniami (lub brakiem) współpracy. Konstruując budżet obywatelski należy uwzględnić lokalną specyfikę i możliwości, tworząc niejako budżet „szyty na miarę”, odpowiadający danej jednostce lokalnej.

Kto zatem może zyskać na budżecie obywatelskim? Czy jest on faktycznie potrzebny? I komu może być potrzebny? Można też zastanawiać się czy przypadkiem idea budżetu nie podważa autorytetu władz i zaufania do przedstawicieli społeczności lokalnych, którzy zostali niejako delegowani w imieniu mieszkańców do sprawowania władzy? Czy nowy instrument nie spowoduje chaosu i czy w rzeczywistości nie okaże się rozwiązaniem kosztownym i nadmiernie obciążającym budżet gminy? Te i wiele innych wątpliwości mogą

pojawić się w każdej jednostce lokalnej. Należy jednak zauważyć, że prawidłowo przygotowana koncepcja budżetu obywatelskiego, ustalone, przejrzyste i społecznie akceptowalne zasady i reguły oraz współpraca władz z mieszkańcami na każdym etapie realizacji budżetu, pozwolą wyeliminować ryzyko związane z wdrażaniem tego instrumentu. Przestrzeganie podstawowych zasad a jednocześnie warunków koniecznych budżetu obywatelskiego tj. współpracy, partnerstwa, wzajemnego zaufania oraz transparentność podejmowanych działań pozwolą na osiągnięcie pozytywnych rezultatów. Oczekiwane korzyści wynikające z wdrożenia budżetu obywatelskiego należy rozpatrywać z punktu widzenia sektora publicznego i władz lokalnych, a także lokalnej administracji publicznej oraz w odniesieniu do kwestii rozwojowych, promocyjnych i marketingowych gminy. Należy także uwzględnić szereg korzyści o charakterze społecznym, edukacyjnym i integracyjnym, które można obserwować w odniesieniu do społeczności lokalnej.

Korzyści wynikające z wdrażania budżetu partycypacyjnego

a) Korzyści dla władz lokalnych, sektora publicznego, administracji oraz jednostki terytorialnej

- promocja jednostki lokalnej i wizerunku władz - stosowanie nowych narzędzi partycypacji świadczy o otwartości i nowatorskim podejściu władz samorządowych do rozwoju gminy i myślenia o jej przyszłości; otwartość na zmiany i innowacyjne instrumenty świadczy pozytywnie o władzach gminy; wzmacnia zaufanie do nich zarówno ze strony mieszkańców, jak i potencjalnych inwestorów; nowoczesna, otwarta na zmiany i wdrażanie nowych rozwiązań gmina jest atrakcyjna także dla turystów i gości; może stać się również „dobrym przykładem” dla innych jednostek o zbliżonym potencjale i podobnych uwarunkowaniach;
- dialog i współpraca - konstrukcja budżetu obywatelskiego jako narzędzia partycypacji pozwala na rozwój dialogu społecznego, pluralizm, tworzenie sieci współpracy międzysektorowej (sektor publiczny - sektor społeczny);
- pozostanie informacji i uzyskanie społecznej akceptacji - formuła budżetu obywatelskiego umożliwia wymianę poglądów i wstuchanie się w opinie, potrzeby i oczekiwania mieszkańców; pozwala uniknąć lokalnych konfliktów poprzez wyjaśnianie stanowiska władz, tłumaczenie zasadności podjętych działań i uzyskanie w ten sposób społecznej akceptacji do dalszych działań;
- rozwój i wsparcie demokracji oraz decentralizacji w wymiarze lokalnym - budżet obywatelski pozwala na „przekazanie” mieszkańcom gminy części władzy nad zadaniami publicznymi; w ich gestii pozostaje propozycja zdań do wykonania, opracowanie ich koncepcji, zebranie poparcia pod konkretnym projektem oraz współpraca z władzami gminy

przy realizacji przedsięwzięcia;

- zmniejszenie dystansu pomiędzy władzami gminy a jej mieszkańcami - współpraca nad budżetem obywatelskim i realizacja wspólnych przedsięwzięć pozwala poznać wzajemnie oczekiwania stron, zbliża mieszkańców i władze; pozytywne relacje przekładają się na kolejne przedsięwzięcia oraz społeczne poparcie dla władz;
- poprawa efektywności gospodarowania finansami publicznymi - wdrożenie budżetu obywatelskiego pozwala ustalać priorytety działań, adekwatnie do potrzeb i oczekiwań mieszkańców. Dzięki temu władz mogą uniknąć marnotrawienia środków na działania, które z punktu widzenia społeczeństwa nie są pożądane. Informacje o oczekiwanych przez społeczność lokalną działaniach publicznych pozwalają na strategiczne planowanie działań i właściwą alokację środków;
- transparentność procesu decyzyjnego - zasady i mechanizm działania budżetu obywatelskiego wymagają ustalenia puli środków, która zostanie przeznaczona na realizację projektów zgłoszonych przez mieszkańców. Tym samym konieczne jest zapewnienie przejrzystych zasad podziału środków, ich wydatkowania oraz rozliczania podjętych działań. Przejrzystość procesu podejmowania decyzji przez władze oraz w zakresie podziału środków publicznych jest warunkiem zaufania do sektora publicznego;
- profesjonalizacja administracji publicznej - wdrożenie budżetu obywatelskiego wymaga zaangażowanie nie tylko władz gminy, ale także kadr administracji, które zajmą się sprawami organizacyjnymi i czuwaniem nad harmonogramem budżetu obywatelskiego. Realizacja budżetu obywatelskiego wymaga merytorycznego przygotowania pracowników administracji, ich zaangażowania i współpracy z mieszkańcami jednostki terytorialnej na każdym etapie realizowanych działań;
- promocja władz lokalnych i poparcie społeczne - otwartość na wdrażanie innowacji (w tym społecznych) może zostać doceniona przez mieszkańców, którzy swoją aprobatę wyrażą w formie poparcia politycznego dla władz gminy; koncepcja budżetu obywatelskiego daje również pole do wyłaniania się liderów politycznych i gromadzenia kapitału politycznego przez lokalnych aktywistów.

b) Korzyści dla społeczności lokalnej

- podniesienie poziomu aktywności publicznej mieszkańców - budżet obywatelski z uwagi na konieczność zgłaszania projektów przez grupy mieszkańców (bądź w zależności od przyjętych w danej jednostce rozwiązań ich przedstawicieli i reprezentację w postaci organizacji pozarządowych) mobilizuje mieszkańców do współpracy na rzecz jednostki lokalnej; mobilizacja społeczności do działania i zainteresowania się sprawami najbliższego otoczenia jest jedną z kluczowych korzyści płynących ze stosowania tego mecha-

nizmu partycypacyjnego;

- wzmocnienie kapitału społecznego i więzi społecznych - podjęcie współpracy przez mieszkańców w celu realizacji zadania publicznego wymaga nawiązania kontaktów, wzajemnego zaufania, podziału obowiązków oraz zadań ze względu na posiadaną wiedzę, umiejętności i doświadczenie;
- budowa lokalnej tożsamości - współpraca na rzecz jednostki lokalnej zbliża mieszkańców do siebie i wytwarza poczucie przynależności do określonego terytorium, obszaru, z którym społeczność się utożsamia, z którym jest związana poprzez fakt zamieszkania i z którym wiąże przyszłość;
- edukacja obywatelska - wdrożenie budżetu obywatelskiego wymaga przynajmniej elementarnej wiedzy na temat tego instrumentu partycypacji; z jednej strony ważne jest, aby kampania informacyjna na temat istoty oraz zasad i regulaminu budżetu obywatelskiego była właściwie przeprowadzona, a z drugiej niezbędna jest inicjatywa i zainteresowanie ze strony samych mieszkańców; edukacyjny wymiar wdrażania budżetu obywatelskiego dotyczy nie tylko zasad jego realizacji, ale pozwala zdobyć znacznie szerszą wiedzę na temat zasad partycypacji publicznej, instrumentów demokracji bezpośredniej, polityk publicznych (zwłaszcza polityki miejskiej) oraz mechanizmów zarządzania jednostką terytorialną, jak również w zakresie finansów publicznych; zdobyta wiedza jest podstawą rozwoju aktywnej i zainteresowanej sprawami publicznymi wspólnoty lokalnej, która ma szansę stworzyć faktyczne społeczeństwo obywatelskie;
- wzmocnienie sektora społecznego i wyłanianie liderów społecznych- działania zmierzające do realizacji zadań w ramach budżetu obywatelskiego są doskonałym „poligonem” doświadczalnym dla oddolnych inicjatyw społecznych oraz promocji liderów społecznych, tj. aktywnych, chętnych do działania osób, którym zależny na rozwoju jednostki lokalnej i najbliższego otoczenia i którzy dzięki swojej osobowości, charyzmie i determinacji są w stanie zmobilizować innych do działania i poparcia; działania związane z budżetem obywatelskim mogą stać się początkiem nowych inicjatyw, które z czasem mogą przerozdzić się w trwałe przedsięwzięcia, zaś zgromadzeni wokół nich aktywności dążyć do instytucjonalizacji w postaci organizacji pozarządowej czy innej, trwałej formy współpracy;
- odpowiedzialność jako cecha społeczna - budżet obywatelski zakłada zaangażowanie społeczności lokalnej na wielu etapach, począwszy od ustalania jego zasad, aż po współpracę z władzami i administracją lokalną przy jego realizacji. Takie rozwiązanie niejako narzuca konieczność ponoszenia odpowiedzialności przez inicjatorów projektów obywatelskich, która trwa do momentu zakończenia projektu. Społeczeństwo ma szansę dostrzec specyfikę zadań publicznych, których nieodłącznymi cechami są trwałość, ciągłość i pewność (trwania przedsięwzięcia lub dostarczenia usługi publicznej).

Źródła:

1. Budżet partycypacyjny, Archiwalna strona Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, mac.gov.pl/budzet-partycypacyjny (8.08.2016).
2. Burchard-Dziubińska, M., Budżet obywatelski jako partycypacyjna forma współzrzedzenia, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 2014, nr 37, t. 2.
3. Gerwin, M., Dlaczego budżet obywatelski?, www.decdujemyrazem.pl/o_projekcie/wiadomosci/dlaczego_budzet_obywatelski_.html (8.08.2016).
4. Izdebski, H., Od administracji publicznej do public governance, „Zarządzanie Publiczne” 2007, nr 1.
5. Kłębowski, W., Budżet partycypacyjny. Ewaluacja, Instytut Obywatelski, Warszawa 2014.
6. Kłębowski, W., Budżet partycypacyjny. Krótka instrukcja obsługi, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2013.
7. Marchewka-Bartkowiak, K., Nowe Zarządzanie Publiczne, „Infos” nr 18 (187) z 9 października 2014 r., BAS Biuro Analiz Sejmowych, Zagadnienia społeczno-gospodarcze.
8. Participatory budgeting. Public Sector Governance and Accountability Series, (ed) A. Shah, The World Bank, Washington 2007.

4. BUDŻET PARTYCYPACYJNY KROK PO KROKU

Przystępując do opracowania projektu do budżetu, pierwotnie należy sobie odpowiedzieć na pytania: Dlaczego to robimy?, Dlaczego chcemy zgłosić wniosek do budżetu obywatelskiego?. Odpowiedź jest jedna. Celem jest poprawa jakości życia naszej społeczności.

Rozdział „Budżet obywatelski krok po kroku” opracowany jest jako przewodnik dla lokalnej społeczności starającej się o przyznanie funduszy na realizację konkretnego wniosku.

Lokalna społeczność – w tym opracowaniu to grupa mieszkańców jednej ulicy, jednego mikro-osiedla lub osiedla.

Lider lokalnej społeczności – to osoba posiadająca autorytet wśród mieszkańców, kreatywna, która w kluczowych momentach reprezentuje mieszkańców wobec władz miasta i agend rządowych. Lider powinien też mieć prerogatywy formalne jako np. wybrany delegat lub przewodniczący rady osiedla.

Grupa inicjatywna – formalna (np. rada osiedla, zarząd organizacji obywatelskiej) lub nieformalna grupa mieszkańców, której celem jest wdrożenie projektu w ramach budżetu obywatelskiego.

Władza – najczęściej jest to prezydent/burmistrz/wójt.

Wyróżniamy następujące kroki:

1. Krok wstępny – analiza woli politycznej władz
2. Konceptualizacja – proces generowania pomysłu
3. Lobbyingowanie – wynik: przychylna atmosfera dla projektu w Radzie i Urzędzie Miasta
4. Opracowanie projektu – wynik: wniosek projektowy
5. Faza realizacji projektów budżetu obywatelskiego
 - 5.1. Projekty inwestycyjne
 - 5.2. Projekty „miękkie” prospołeczne
6. Ocena budżetu obywatelskiego

4.1. KROK WSTĘPNY – ANALIZA WOLI POLITYCZNEJ WŁADZ I MOŻLIWOŚCI

Uczestnicy: władza tj. burmistrz/prezydent, urząd miasta, rejonu, obwodu lub agencje rządowe,

Analiza nieudanych projektów budżetu obywatelskiego wskazuje na szereg ograniczeń/ lub ułatwień, które decydują o powodzeniu lub upadku projektu, a spośród nich to:

- **WOLA POLITYCZNA:** władza czyli burmistrz i jego partia rządząca musi widzieć korzyści z faktu dzielenia się polem decyzyjnym jakim jest sposób wydawania pieniędzy budżetowych. Korzyściami takimi jest większa popularność i trafność podejmowanych decyzji.
- **WYSTARCZAJĄCE ZASOBY:** władza lokalna musi kontrolować politykę wydatków pomiędzy wydatkami inwestycyjnymi a na cele socjalne, ponadto musi być zapewniona **POLITYCZNA DECENTRALIZACJA** podejmowanych decyzji czyli z jednej strony jest władza, która przekazuje część swoich kompetencji, a z drugiej struktura społeczna, której można przekazać kompetencje (liderzy grup, organizacje obywatelskie).
- Kolejnym ważnym elementem są **KOMPETENCJE URZĘDNIKÓW**. W trakcie realizacji budżetu obywatelskiego urzędników czekają nowe wyzwania, projekty bywają niestandardowe, z którymi urzędnik się nie spotkał oraz jest bezpośrednia „patrzenie na ręce”. Od urzędników wymaga to zwiększonej uwagi, cierpliwości i profesjonalnego zachowania.
- Ważne jest by był **NIEWIELKI ROZMIAR PROJEKTU** (w przypadku Sambora cały budżet na wnioskowane projekty wynosi 200 000 UAH) co pozwoli wnioskodawcom na uczestniczenie i nadzorowanie realizacji. Wnioskodawcy nie są profesjonalistami w dziedzinie zgłaszanego projektu.
- Wreszcie muszą być **PODSTAWY PRAWNE** począwszy od uchwał Rady Miasta do weryfikacji tematu, lokalizacji i zgodności z zasadami sztuki budowlanej lub współżycia społecznego w przypadku projektów pro-społecznych.

W Samborze warunek ten został spełniony. Burmistrz wraz z zastępcą uczestniczył osobiście w spotkaniach eksperckich i konferencji otwierającej.

4.2. KONCEPTUALIZACJA – PROCES GENEROWANIA POMYSŁU

Decyzje określające rodzaj projektu podejmowane są z reguły w następujący sposób:

- W większych miastach, w których są wydzielone dzielnice i odbywają się debaty na temat ogólnomięjskiej polityki budżetu obywatelskiego. Debaty te organizować należy wczesną wiosną. Kluczowym punktem jest uchwała Rady Miasta w sprawie budżetu obywatelskiego.
- W przypadku miast, które mają już historię i tradycję w realizacji budżetu obywatelskiego, Rada Miasta określa kierunki inwestowania w budżecie obywatelskim. Będą to projekty inwestycyjne (tzw. „twarde”) w aktywa trwałe, jak poprawa transportu publicznego, w tym dróg i infrastruktury towarzyszącej, warunków do rekreacji, środowiska naturalnego, stworzenia lepszych warunków do handlu i usług, czy sytuacji mieszkaniowej społeczności miejskiej.

Po ustaleniu polityk i priorytetów można przejść do organizacji debat na szczeblach lokalnych. Znane są priorytety i ramy finansowe. Przed wyborem tematyki musi zapaść decyzja czy ze względu na zasięg, mogą to być projekty ogólnomięjskie lub lokalne. W mniejszych miastach organizuje się debaty osiedlowe, sąsiedzkie. Kamieniem milowym debat będzie wyłonienie tematów oraz grupy inicjatywnej z liderem, który będzie odpowiedzialny za przygotowanie aplikacji

W budżetach obywatelskich często są zgłaszane projekty prospołeczne (tzw. „miękkie”)-dotyczą one warunków lub akcji społeczno-politycznych, społeczno-kulturalnych, opieki zdrowotnej lub szeroko pojętej edukacji.

Z praktycznego punktu widzenia, grupa inicjatywna z liderem powinna dokonać analizy i interpretacji regulaminu budżetu. Analiza regulaminu pozwoli zweryfikować potrzeby i pomysły z możliwościami finansowymi i prawnymi. W tej fazie bywa konieczna konsultacja z branżowymi ekspertami oraz miejskimi urzędnikami, którzy pomogą „osadzić” projekt w realiach finansowo-prawnych.

Innym, obok debat lokalnych, sposobem wyłaniania projektów są konkursy. Burmistrz czy Rada Miejska ogłaszając uchwałę o budżecie obywatelskim przedstawia regulamin, w którym jest określona kwota na projekty, terminy i zasady wyboru projektów. Zgłaszany jest projekt przez grupę inicjatywną z przywódcą, liderem grupy. Realizowany będzie projekt,

który jest możliwy do sfinansowania w jednym roku budżetowym, a jednocześnie uzyska największą liczbę głosów wśród mieszkańców.

W miastach, gdzie budżet jest wdrażany po raz pierwszy, bywa, że możliwość złożenia wniosku jest „spełnieniem marzeń” grupy (jak w przypadku Rzeszowa była to grupa miłośników Street Work Out-u, czy rady osiedlowej pragnącej zagospodarować „zielone płuca” osiedla), a dopiero budżet obywatelski to umożliwił.

Na tym etapie władza i mieszkańcy mają różne zadania do spełnienia. Poniżej została umieszczona tabela przedstawiająca rolę władzy oraz mieszkańców na etapie formułowania tematu „Budżetu partycypacyjnego”. Posiadają oni odmienny zakres zadań uwarunkowany posiadanymi kompetencjami.

Tabela 1 Rola władzy i mieszkańców na etapie formułowania tematu budżetu obywatelskiego

ROLA WŁADZY	ROLA MIESZKAŃCÓW (UCZESTNIKÓW)
Spotkanie regionalne: • Określenie granic zakresu działań; • Przygotowanie Wskaźnika Jakości Życia; • Dystrybucja informacji finansowych; • Prezentacja projektów możliwych do akceptacji. Spotkania sąsiedzkie: • Przekazanie szczegółowych informacji technicznych; • Administracyjne wsparcie dla mieszkańców (telefon, internet, kopiarka); • Ustalenie miejsca i czasu spotkań.	• Mobilizacja mieszkańców; • Budowanie potencjału na spotkaniach; • Analiza informacji finansowych; • Dyskutowanie priorytetów z władzami; • Omówienie konkretnych projektów; • Preselekcja projektów.

(Źródło: Budżet partycypacyjny pod redakcją Anwar, SHAH, Bank Światowy, 2007)

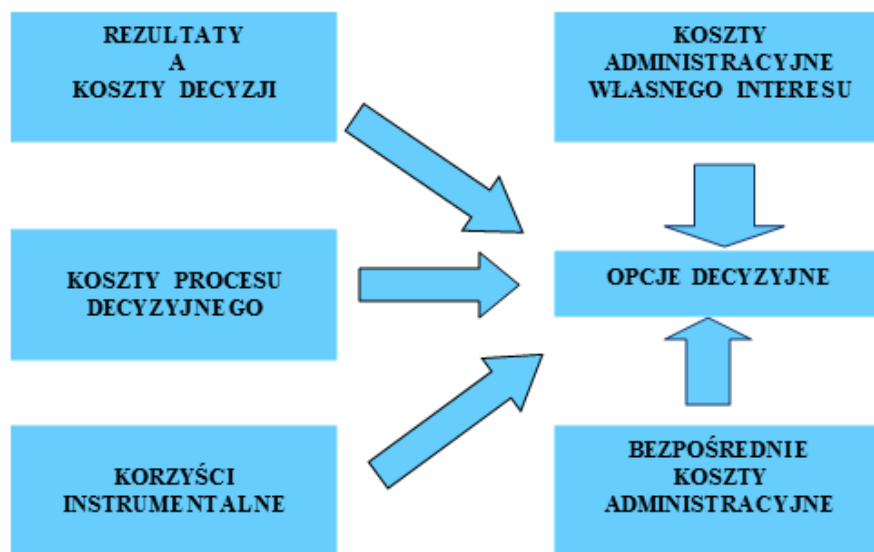
W Samborze organizowano konferencję otwierającą problem budżetu obywatelskiego i szkolenie otwarte dla wszystkich mieszkańców. Po uchwaleniu przez Radę Miasta rezolucji w sprawie budżetu Samborska Agencja Rozwoju i Eurointegracji w swojej siedzibie

organizuje konsultacje otwarte dla wszystkich mieszkańców. Terminy i miejsce konsultacji podawane są przez internet, plakaty i ulotki ogłoszeniowe. Utrzymywane jest stałe miejsce i czas konsultacji.

4.3. LOBBINGOWANIE – WYNIK: PRZYCHYLNA ATMOSFERA DLA PROJEKTU W RADZIE I URZĘDZIE MIASTA

Niezależnie od woli politycznej rady miasta wyrażonej przyjęciem uchwały o budżecie obywatelskim w konkretnych przypadkach władza i mieszkańcy mogą mieć wątpliwości czy dany projekt należy przyjąć. Odpowiednia atmosfera wokół projektu ma decydujący wpływ na ostateczny wynik głosowania. Należy przeanalizować pole decyzyjne władzy i administracji co do kosztów i spodziewanych przez władze rezultatów. Pole decyzyjne, kosztów i rezultatów ilustruje poniższy diagram „Koszty administracyjne i korzyści instrumentalne władzy”. Przy podejmowaniu decyzji władza rozważa swoje koszty administracyjne, budżetowe i polityczne, ale również bierze pod uwagę korzyści dla społeczności i korzyści polityczne w postaci zwiększonej liczby głosów w następnych wyborach.

Tabela 2 Koszty administracyjne i korzyści instrumentalne władzy

(Źródło: PARTICIPATORY BUDGETING Edited by ANWAR SHAH, The International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank, 2007)

Wyzwania z jakimi władza będzie miała do czynienia:

- decyzje będą mniej terminowe;
- możliwy brak wiedzy specjalistycznej obywateli;
- uczestnictwo niedostosowane do radzenia sobie ze złożonością i technicznymi zagadnieniami;
- zaangażowanie publiczne może zniechęcić innowację i nowe polityki;
- zamiary publiczne mogą podkreślać krótkoterminowe cele;
- decyzja może być bardziej niesprawiedliwa w stosunku do innych grup mieszkańców ze względu na niską różnorodność;
- zamiary publiczne nie będą robić ustępstw, podniesie to ogólne wydatkowanie.

Koszty procesu decyzyjnego:

- uczestnictwo tworzy nadmierne opóźnienia administracyjne, spowolnienia decyzji i wdrażania;
- zmniejsza możliwość dotarcia do konsensusu i podjęcia decyzji.

Koszty administracyjne własnego interesu:

- utrata kontroli programu; źródło władzy i prestiżu dla administratora;
- utrata wpływu na zasady, które kształtują zadania administratora;
- obniżona stabilność programu, regularność i rutynizacja decyzji.

Bezpośrednie koszty administracyjne:

- zwiększony rzeczywisty i możliwy koszt czasu i wysiłku w koordynowaniu uczestnictwa;
- koszty informowania obywateli o możliwościach uczestnictwa;
- koszty edukowania obywateli o sprawie;
- administratorzy muszą radzić sobie z konfliktem wynikającym z uczestnictwa w programie.

Korzyści instrumentalne dla władzy:

- zaspokojenie politycznej obietnicy;
- dzięki informacjom uzyskanym poprzez preferencje obywateli programy miasta będą bardziej ukierunkowane i skuteczne;
- dodatkowe i innowacyjne pomysły na świadczenie usług publicznych;
- zwiększona demokratyczna prawowitość;
- większa akceptacja i wsparcie decyzji publicznych;
- możliwość współpracy;
- wykorzystanie organizacji pozarządowych, zdolności społeczeństwa obywatelskiego;
- osiągnięcie pełnomocnictwa udziału.

Opcje decyzyjne:

- popierany udział mieszkańców;
- słuchanie informacji zwrotnej.

Spotkania i debaty regionalne organizuje władza, natomiast z punktu widzenia mieszkańca, na początku ważne są spotkania się np. w gronie mieszkańców jednej ulicy i rozważanie nad tym, czego brakuje najbardziej, co poprawi jakość życia (czy to umieszczenie dodatkowego oświetlenia czy zbudowanie nowego placu zabaw). Ważne jest ustalenie zarówno środków finansowych jakie będą mogły być przeznaczone, jak i potrzeby, które mogłyby być zrealizowane w późniejszym terminie.

Przed przystąpieniem do złożenia wspomnianego „Budżetu obywatelskiego” należy dokładnie sprecyzować czego ma on dotyczyć, a w czasie „lobbingowania” brać pod uwagę przytoczone korzyści i koszty dla władzy. Konkretnie przedstawione założenia mogą spotkać się z aprobatą władz, a tym samym osiągnięciem przez lokalną społeczność, celu.

Poprzez utrzymanie przychylniej atmosfery podczas planowania budżetu obywatelskiego możemy liczyć na sukces w osiągnięciu naszych zamierzeń.

Umieszczenie wniosku na liście rankingowej jest z jednej strony zwieńczeniem akcji lobbingowej (przekonywania wszystkich uczestników o potrzebie realizacji wniosku), a z drugiej początkiem akcji promocyjnej, której celem jest uzyskanie liczby głosów kwalifikującej pro-

jekt do realizacji. W promowaniu projektu stosowane są różne formy reklamy - od marketingu bezpośredniego do stron internetowych. Na sukces składa się też metodyka pracy grupy inicjatywnej. Np. dla promocji projektu budowy sceny amfiteatralnej na osiedlu Krakowska - Południe w Rzeszowie w celu przekonania mieszkańców do projektu i zdobycia odpowiedniej liczby głosów Rada Osiedla zaplanowała metodyczną pracę z mieszkańcami. Na osiedlu jest 48 bloków mieszkalnych - 230 klatek schodowych. Podzielono się pracą. Ustalono kto z Rady gdzie ma pójść na rozmowy z mieszkańcami. W wyniku głosowania uzyskano 3286 głosów i projekt wygrał pierwszą edycję budżetu obywatelskiego.

Inny przykład promocji ilustruje relacja pana Marcina Sieleckiego lidera projektu Street Work-Out Park na Bulwarach w Rzeszowie. Po kilku tygodniach była informacja, że wniosek został zaakceptowany i weźmie udział w głosowaniu wśród mieszkańców Rzeszowa. Radość grupy była wielka, jednak był to dopiero początek, gdyż należało stworzyć plan pracy, by pozyskać jak największą ilość głosów na realizację projektu, a wiele osób nie wiedziało czym jest kalistenika i Street Work-Out. Niezbędne było przekonanie mieszkańców, iż takie miejsce jest potrzebne w Rzeszowie i by oddali na nie swój głos. W prasie i internecie pojawiły się artykuły promujące pomysł z wniosku, co sprawiło, że wielu mieszkańców po raz pierwszy usłyszało o Street Work-Out i zaczęło się interesować inicjatywą. Grupa wiedziała jednak, że to jeszcze za mało. Trzeba było przekonać mieszkańców do oddania swoich głosów. Pan Sielicki opowiada "wiele dni spędziliśmy odwiedzając szkoły oraz akademiki, zbierając głosy, promowaliśmy się w internecie i mediach społecznościowych, a także wśród naszych znajomych, gdyż zdawaliśmy sobie sprawę, że liczy się każdy głos. Po opublikowaniu wyników z radością stwierdziliśmy, że nasz pomysł zajął czwarte miejsce w dziesiątce projektów do zrealizowania z ilością 2290 głosów. Był to nasz ogromny sukces i wszystkich osób, które zagłosowały na ten projekt".

W Samborze sposób i metody promocji swoich pomysłów pozostawiono do decyzji wnioskodawcom.

4.4. OPRACOWANIE PROJEKTU – WYNIK: WNIOSEK PROJEKTOWY ZAAKCEPTOWANY DO REALIZACJI

Kolejnym etapem działania jest opracowanie wniosku z podziałem na zadania po stronie władz i społeczności lokalnej. Wymaga on większego, czynniejszego zaangażowania władzy i grupy inicjatywnej, co przedstawiono w tabeli „Rola władzy i mieszkańców na etapie opracowania wniosku projektowego”.

Dobra współpraca przełoży się na powodzenie przedstawianego projektu „Budżetu obywatelskiego”.

Dla opracowania wniosków został utrzymany rytm cotygodniowych konsultacji w siedzibie Samborskiej Agencji Rozwoju.

Tabela 3. Rola władzy i mieszkańców na etapie opracowania wniosku projektowego

ROLA WŁADZY	ROLA MIESZKAŃCÓW (UCZESTNIKÓW)
Spotkanie regionalne • Oszacowanie kosztów proponowanych projektów; • Dystrybucja informacji i aranżacja zestawu priorytetów dla każdego dystryktu; • Monitorowanie głosowania; • Nadzorowanie budżetu Rady Miejskiej. Spotkania sąsiedzkie • Desygnowanie personelu technicznego ściśle współpracującego z komitetem nadzorującym; • Opracowanie projektów planów technicznych; • Nadzorowanie budżetu Rady Miejskiej.	• Debatowanie proponowanych polityk jako strategicznych priorytetów lub projektów; • Wizytowanie proponowanych projektów; • Głosowanie polityk lub projektów, które mają być wdrażane; • Wybór po dwóch reprezentantów z każdego regionu do Rady Budżetu Miejskiego; • Kontynuacja mobilizacji mieszkańców na rzecz projektów lub polityk • Wybór komitetu nadzorującego; zatwierdzenie planu technicznego; • Dyskutowanie priorytetów z władzami; • Omówienie konkretnych projektów; • Preselekcja projektów.

(Źródło: Budżet partycypacyjny pod redakcją Anwar SHAH, Bank Światowy, 2007)

Kamienie milowe etapu:

- Opracowanie wniosku aplikacyjnego.
- Umieszczenie wniosku na liście rankingowej, tzn. na liście wniosków, spośród których będzie dokonany wybór.
- Wybór wniosku metodą głosowania.

Ustalono, że informacja o projektach zakwalifikowanych do głosowania zostanie umieszczona na publicznie dostępnych tablicach ogłoszeń oraz w internecie na stronach Urzędu Miasta i Samborskiej Agencji Rozwoju.

W Samborze zostaną ustawione skrzynki do głosowania w miejscach publicznych i każdy mieszkaniec będzie mógł oddać swój głos wypełniając formularz potwierdzający, że jest mieszkańcem Sambora i wybierając projekt na który chce oddać swój głos.

4.5. FAZA REALIZACJI PROJEKTÓW BUDŻETU OBYWATELSKIEGO

Projekty budżetu obywatelskiego dzielą się na projekty inwestycyjne tzw. „twarde” i prospołeczne tzw. „miękkie”.

W Samborze projekt będzie realizowany w roku budżetowym 2017.

4.5.1 Projekty inwestycyjne

Projekty inwestycyjne tzw. „twarde” mają na celu bezpośrednią poprawę jakości życia np. w danym obszarze, wzrost jego atrakcyjności. Są to projekty o charakterze infrastrukturalnym.

Projekty inwestycyjne w obszarach:

- TRANSPORT PUBLICZNY;
- WARUNKI DO REKREACJI;
- ŚRODOWISKO NATURALNE;
- OFERTA KONSUMENCKA - poprawa jakości życia mieszkańców następuje poprzez stworzenie odpowiednich warunków do handlu;
- OFERTA MIESZKANIOWA - oferta cen mieszkań powinna być dostosowana do siły nabywczej, m. in.: budownictwo socjalne poprawia jakość życia.

Cechą charakterystyczną projektu inwestycyjnego jest m. in.: jego złożoność, konieczność przeprowadzenia postępowania przetargowego zgodnego z procedurą o zamówieniach publicznych. Konieczne jest przygotowanie planu technicznego, planu budowy, uzyskanie wszystkich niezbędnych zezwoleń, a jego realizacja powinna odbywać się pod odpowiednim nadzorem. Wymagane jest prowadzenie m. in. dokumentacji kosztów kwalifikowanych (np. dokumentacja techniczna, usługi remontowo-budowlane).

Tabela 4. Rola władzy i mieszkańców na etapie realizacji inwestycji.

ROLA WŁADZY	ROLA MIESZKAŃCÓW (UCZESTNIKÓW)
• Przygotowanie planów technicznych, kontraktów itd.; • Współpraca z agencjami administracji; • Desygnowanie personelu technicznego ściśle współpracującego z komitetem nadzorującym.	• Zatwierdzenie planu technicznego; • Monitorowanie kolejności realizacji projektów; • Monitorowanie wdrażania projektu (na miejscu); • Delegaci mają uczestniczyć w cotygodniowych spotkaniach budżetu Rady Miejskiej.

(Źródło: Budżet partycypacyjny pod redakcją Anwar SHAH, Bank Światowy, 2007)

4.5.2 Projekty „miękkie” prospołeczne

Wśród projektów prospołecznych „miękkich” możemy wyróżnić:

- WARUNKI SPOŁECZNO-POLITYCZNE;
- WARUNKI SPOŁECZNO-KULTUROWE;
- OPIEKA ZDROWOTNA;
- EDUKACJA.

Ich celem jest rozwój człowieka, podniesienie jego kwalifikacji, kompetencji. Projekty te dotyczą przede wszystkim zatrudnienia, pomocy w dostosowaniu się do zmieniającej gospodarki czy promocji zdrowia.

Składają się one z 2 faz. Fazy planowania oraz realizacji zamierzonego celu. Aby dobrze zaplanować projekt powinno być dostępne odpowiednie zaplecze techniczne; przygotowany zespół, który będzie odpowiedzialny za jego realizację, osoba kierującą projektem oraz odpowiednio rozdysponowane środki finansowe.

Przykład:

Międzysiedlowy festiwal „Odkrywamy talenty (artystyczne i sportowe)” scena na Krakowskiej Południe. Budżet Obywatelski Rzeszów 2017 r., wartość 25 000 zł.

PLANOWANIE:

- Zaplecze techniczne:
Bazowe zaplecze, scena amfiteatralna była wybudowana w poprzedniej edycji budżetu obywatelskiego, ale by impreza mogła się odbyć należało zadbać o oświetlenie i nagłośnienie.
- Zespół realizacyjny:
Zespół to konferansjer prowadzący, scenarzysta, zespół muzyczny do oprawy muzycznej festiwalu, specjaliści od światła i dźwięku.
- Budżetowanie:
Większość zadań wymagała zatrudnienia specjalistów i wydzierżawienia sprzętu. Należało to wszystko ująć w budżecie.

REALIZACJA:

- Przeprowadzenie festiwalu

4.6. OCENA BUDŻETU OBYWATELSKIEGO

Aktywizacja mieszkańców i ocena promowania własnych pomysłów różnymi metodami

1. Ocena społeczna budżetu obywatelskiego to odpowiedź na pytanie jak został pozytywnie przyjęty wśród lokalnej społeczności. Można ocenić czy mieszkańcy wykazywali się inicjatywą poprzez prezentacje i przekonywanie pozostałych mieszkańców do swoich projektów, przez zastosowanie rozmaitych form - począwszy od bezpośrednich spotkań w domach po publikację pomysłów na stronach społecznościowych czy forach.
2. Ocena budżetu obywatelskiego odbywa się też w kategoriach oceny procesu. Czy cały proces przebiegał dobrze i sprawnie? Dla organizatorów procesu ważne będzie wyciągnięcie wniosków co do budżetu i priorytetów w nim określonych, podziału na zadania „miękkie” i „twarde” oraz sposobu głosowania. Doświadczenia budżetu obywatelskiego, np. Rzeszowskiego budżetu obywatelskiego, wskazują na potrzebę zmian regulaminu budżetu. Regulamin co roku jest zmieniany, bardziej dostosowany do nowych potrzeb i do sprawnego jego przeprowadzenia.

PODSUMOWANIE

Poszczególne miasta – różniąc się charakterem, wielkością, wewnętrzną strukturą organizacji jednostek pomocniczych oraz mając różną historię i dynamikę ustalania zasad BP – przyjmują różne rozwiązania.

Główne kategorie różnicujące szczegółową metodę wdrażania BP w miastach to:

- zasady alokacji środków w obrębie terytorium miasta, dopuszczalna wielkość zadań;
- metoda zgłaszania projektów;
- wielkość miejsca zamieszkania uczestników dopuszczonych do głosowania;
- skala zaangażowania mieszkańców w proces tworzenia BP, różnorodność zasad głosowania;
- proces tworzenia ostatecznych list projektów do głosowania.

Nie ma jednolitego standardu wdrażania Budżetu Obywatelskiego. W przypadku Sambora, cały program jest finansowany od kwietnia do listopada. Początkowe fazy zostały skrócone ze względu na presję czasu. Na początku lipca ukazała się uchwała Rady Miasta. Istotne jest, aby przed przystąpieniem do prac nad budżetem następnego roku, była decyzja co do wyboru projektu, który ma być finansowany.

Tabela 5. Przykładowe kalendarium budżetu.

MIESIĄCE	DZIAŁANIE	W SAMBORZE 2016
	Rok N - zgłoszenie i wybór projektu do realizacji	
III-IV	Konsultacje i spotkania otwarte z mieszkańcami	V-VI
IV	Opracowanie i zatwierdzenie regulaminu budżetu partycypacyjnego	VII
V	Przyjmowanie propozycji zadań do budżetu obywatelskiego	IX
VI	Weryfikacja zgłoszonych propozycji zadań i konsultacje z wnioskodawcami	IX
VII	Opublikowanie listy zadań przyjętych do głosowania, przygotowanie wzoru kart do głosowania	X
VII-VIII	Przeprowadzenie głosowania	X
IX	Ogłoszenie wyników głosowania	XI
X-XI	Projektowanie budżetu miasta na rok N+1 i uwzględnienie w budżecie miasta wybranego projektu do realizacji w następnym roku	XI
	Rok N+1 realizacji budżetu, w zależności od skali projektu, ogłoszenie przetargów i budowa obiektów w projektach inwestycyjnych	

5. DOBRE PRAKTYKI BUDŻETU PARTYCYPACYJNEGO NA UKRAINIE

5.1. HISTORIA BUDŻETU PARTYCYPACYJNEGO NA UKRAINIE

W 2015 r. na Ukrainie rozpoczęła się „era” budżetu partycypacyjnego. Odbyło się to dzięki aktywnemu wsparciu międzynarodowych programów pomocowych, w ramach których ukraińskie wspólnoty lokalne mogły zapoznać się z doświadczeniami europejskich inicjatyw demokratycznych. Przykład Polski był inspiracją do wprowadzenia na Ukrainie budżetu partycypacyjnego w oparciu o polski model, a bliskie sąsiedztwo umożliwiło zapoznanie się z konkretnymi przykładami realizacji budżetu partycypacyjnego.

Pierwsze próby dostosowania polskiego modelu budżetu partycypacyjnego do ukraińskiej rzeczywistości zaczęły się pod koniec 2014 roku w ramach realizacji przez Polsko-Ukraińską Fundację Współpracy PAUCI projektu pt. „Budżet partycypacyjny – możliwości zwiększenia aktywności obywatelskiej i ustanowienia rzeczywistego partnerstwa z organami władzy” w ramach Polsko-Kanadyjskiego Programu Wsparcia Demokracji finansowanego przez rząd Kanady i Polski (w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej MSZ RP), którego celem jest wsparcie prodemokratycznych przemian na Ukrainie. Do udziału w projekcie zgłosił się Prezydent Miasta Czerkasy, Prezydent Miasta Czernihów i Prezydent Miasta Połtawa. W ramach Programu pracownicy organów samorządu terytorialnego oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych zapoznali się ze standardami procesu budżetu partycypacyjnego w Polsce oraz uzyskali niezbędne informacje od polskich ekspertów w tym zakresie.

We wszystkich trzech miastach w 2015 roku zostały opracowane i wprowadzone w życie akty normatywne regulujące funkcjonowanie budżetu partycypacyjnego. W Czerkasach i Czernihowie w 2015 roku rozpoczęło się również wdrażanie tego mechanizmu, natomiast w Połtawie postanowiono wprowadzać budżet partycypacyjny stopniowo, począwszy od 2016 roku. Opracowane dokumenty umożliwiające dostosowania polskiego modelu do ukraińskiego prawodawstwa w tych miastach to uchwały właściwych rad, w szczególności: Uchwała nr 2-1453 Rady Miasta Czerkasy z dnia 20 sierpnia 2015 r. w sprawie zatwierdzenia miejskiego programu docelowego „Budżet Obywatelski Miasta Czerkasy na 2015-2019”, Uchwała Rady Miasta Czernihów z dnia 28 sierpnia 2015 r. w sprawie zatwierdzenia Regulaminu Budżetu Obywatelskiego (Budżetu Partycypacyjnego) Miasta Czernihów oraz Uchwała Rady Miasta Połtawa z dnia 15 września 2015 r. w sprawie zatwierdzenia Regulaminu Budżetu Obywatelskiego (Budżetu Partycypacyjnego) Miasta Połtawa.

W styczniu 2015 roku również Burmistrz Ukrainki (obwód Kijowski) Paweł Kozyrew wystąpił z inicjatywą wdrożenia budżetu obywatelskiego. Zgłoszona propozycja dnia 9 kwietnia 2015 roku zaowocowała wprowadzeniem w życie uchwały w sprawie zatwierdzenia Regulaminu Budżetu Obywatelskiego Miasta Ukrainka i Gminy Pluty. Model ten został wdrożony w 2015 roku, ale wymagał naniesienia poprawek, ponieważ nie była w nim uregulowana kwestia odrzucania projektów, które nie spełniają zasad finansowania w ramach obowiązującego prawa. Ostatecznie Regulamin został zmieniony uchwałą z dnia 10 marca 2016 r.

Nad możliwością wprowadzenia mechanizmu budżetu obywatelskiego pracowali także w Łucku. Pomysł ten z polskiego miasta Torunia przywiózł Siergiej Grigorenko - Sekretarz Rady Masta. Po przestudiowaniu polskiego doświadczenia, Rada Miasta Łucka przyjęła Uchwałę nr 74/4 z dnia 27 maja 2015 r. w sprawie wsparcia inicjatyw mieszkańców Łucka na 2015-2017. Jednak cechą charakterystyczną w tym mieście jest możliwość współfinansowania projektu przez autora lub inne organizacje.

Udana praktyka wyżej wymienionych ukraińskich miast oraz pozytywne oceny budżetu partycypacyjnego ze strony społeczeństwa lokalnego, doprowadziły do „boomu” budżetu partycypacyjnego w 2016 roku.

W pierwszej połowie 2016 roku w ponad pięćdziesięciu miastach rozpoczęto prace przygotowawcze do wprowadzenia budżetu partycypacyjnego, zarówno przy pomocy międzynarodowych darczyńców, jak i samodzielnie.

Oprócz wspomnianych już Czerkasów, Czernihowa, Łucka i Ukrainki, które w 2015 roku rozpoczęły realizację budżetu partycypacyjnego, w ciągu dwóch kwartałów 2016 roku ten mechanizm zaczęto wprowadzać w takich miastach jak: Baranówka, Berdyczów, Berdiansk, Browary, Wilnohirska, Winnica, Zaporże, Żytomierz, Żmerynka, Żółte Wody, Iwano-Frankowsk, Irpeń, Kaniw, Kijów, Kramatorsk, Krzemieńczuk, Krzywy Róg, Lozowa, Lwów, Mariupol, Melitopol, Niżyn, Mykołajew, Obuchiw, Ochtyrka, Pokrowsk, Połtawa, Pryłuki, Równie, Romny, Sambor, Switłowodsk, Słowiańsk, Sumy, Tarnopol, Trostianec, Turka, Użhorod, Czerniowce, Jużne oraz w innych obwodowych i powiatowych miastach.

Spośród wyżej wymienionych miast na szczególne wyróżnienie zasługuje Winnica. Rada Miasta Winnicy uchwałą nr 13 z dnia 25 grudnia 2015 r. wprowadziła Regulamin Budżetu Inicjatyw Lokalnych Miasta Winnicy, a następnie na początku 2016 r. utworzono Grupę Ekspercką ds. Analizy Projektów oraz podjęto decyzję o dwóch naborach. Tak więc, w pierwszej połowie roku można było zgłaszać projekty na rok bieżący, a w drugiej połowie przyjmowane będą projekty na rok 2017.

Міста України, які протягом 2015 року- I півріччя 2016 року запровадили або почали запроваджувати бюджет участі

Na Ukrainie nazwa „budżet partycypacyjny” otrzymała wiele form: „budżet obywatelski” (Czerkasy, Sumy, Zaporozże, Krzemieńczuk), „budżet udziału” (Czerńhów, Połtawa), „budżet inicjatyw społecznych” (Winnica, Sambor), „budżet inicjatyw mieszkańców” (Łuck) i nawet „budżet nieobojętności” (tytuł roboczy m. Sumy).

Pomimo faktu, że modele budżetu partycypacyjnego miasta Ukraina zapożyczyły z sąsiedniej Polski inicjatywy wprowadzane w obu krajach, mają one znaczne różnice. Tak na przykład w Polsce w pierwszym mieście budżet partycypacyjny był zainicjowany przez działaczy społecznych, podczas gdy na Ukrainie inicjatywa ta wyszła od władz samorządowych lub organizacji międzynarodowych.

Na przełomie lat 2015-2016 zaobserwowano bardzo szybkie tempo wdrażania budżetu partycypacyjnego na Ukrainie. Dzieje się tak dzięki wsparciu organizacji międzynarodowych oraz gotowości społeczeństwa do pro-demokratycznych przemian a także chęci przedstawicieli organów samorządu terytorialnego i sektora publicznego do uczenia się i pracowania dla osiągnięcia wspólnego celu.

5.2. DOBRE PRAKTYKI BUDŻETU PARTYCYPACYJNEGO NA UKRAINIE - ANALIZA PORÓWNAWCZA Z 2015 ROKU

Tabela 6. Dobre praktyki budżetu partycypacyjnego na Ukrainie- analiza porównawcza z 2015 roku

MIASTO	CZERKASY	CZERNIHÓW	ŁUCK
Nazwa budżetu	Budżet obywatelski	Budżet udziału	Inicjatywy mieszkańców miasta
Logotyp			
Informacja o mieście: położenie, powierzchnia, liczba mieszkańców, specyfika miasta, przemysł itp.	miasto obwodowe w centralnej części Ukrainy • powierzchnia: 69 km² • liczba mieszkańców: 285 tys. • ilość wyborców: 234 tys osób • organ samorządu: 42 radnych • dochody budżetu miasta w 2015 r.: 1629,9 mln UAH • dochody budżetu bez transferów: 792,3 mln UAH	miasto obwodowe w północnej części Ukrainy • powierzchnia: 79 km² • liczba mieszkańców: 294 tys. • ilość wyborców: 229 tys. • organ samorządu: 42 radnych • dochody budżetu miasta w 2015 r.: 1676,7 mln UAH • dochody budżetu bez transferów: 703,9 mln UAH	miasto obwodowe w północno-zachodniej części Ukrainy • powierzchnia: 42 km² • liczba mieszkańców: 217 tys. • ilość wyborców: 161,6 tys. • organ samorządu: 42 radnych • dochody budżetu miasta w 2015 r.: 1309 mln UAH • dochody budżetu bez transferów: 554 mln UAH
Kto był inicjatorem wprowadzenia budżetu obywatelskiego?	Prezydent Miasta Czerkasy Serhij Odarycz w ramach projektu Polsko-Ukraińskiej Fundacji PAUCI	Prezydent Miasta Czernihowa Ołeksandr Sokołow w ramach projektu Polsko-Ukraińskiej Fundacji PAUCI	Sekretarz Rada Miasta Lucka Serhij Grygorenko
Jaka jest podstawa prawna dla budżetu obywatelskiego?	Uchwała nr 2-1453 Rady Miasta Czerkasy z dnia 20 sierpnia 2015 r. w sprawie zatwierdzenia miejskiego programu docelowego „Budżet Obywatelski Miasta Czerkasy na 2015-2019”	Uchwała Rady Miasta Czernihów z dnia 28 sierpnia 2015 r. w sprawie zatwierdzenia Regulaminu Budżetu Obywatelskiego (Budżetu Partycypacyjnego) Miasta Czernihów	Uchwała nr 74/4 z dnia 27 maja 2015 r. w sprawie wsparcia inicjatyw mieszkańców Łucka na 2015-2017
Jaka procedura reguluje funkcjonowanie budżetu obywatelskiego i jaka miejska instytucja za nią odpowiada?	Mechanizm działania został określony w programie zatwierdzonym przez Radę Miasta Czerkasy. Odpowiedzialną za wdrażanie i funkcjonowanie Budżetu Obywatelskiego Miasta Czerkasy jest Rada Koordynacyjna ds. Budżetu Obywatelskiego powołana zarządzeniem Prezydenta.	Mechanizm działania określony w regulaminie, który został zatwierdzony przez Radę Miasta Czernihów. Odpowiedzialnym za wdrażanie i funkcjonowanie budżetu obywatelskiego jest upoważniony organ roboczy - Wydział Obsługi Mieszkańców.	Mechanizm działania określony w regulaminie, który został zatwierdzony przez Radę Miasta Lucka. Odpowiedzialną za wdrażanie i funkcjonowanie budżetu jest specjalnie powołana przez Prezydenta Grupa robocza ds. Wyboru Najlepszych Inicjatyw, a kontrolę nad wykonaniem programu - Departament Polityki Gospodarczej.

MIASTO	CZERKASY	CZERNIHÓW	ŁUCK
Jaka kwota z budżetu miasta została przeznaczona na budżet partycypacyjny UAH, ...% budżetu miasta?	5 mln UAH, co stanowi 0,6% budżetu miasta na 2015 r. bez transferów.	4,8 mln UAH, co stanowi 0,7% budżetu miasta na 2015 r. bez transferów.	0,5 mln UAH, co stanowi 0,1% budżetu miasta na 2015 r. bez transferów.
Poziom dofinansowania projektów	100% budżet	100% budżet	90% budżet 10% autor
Maksymalna wartość projektów	1 mln UAH	1,2 mln UAH (Szacowany koszt zgłoszonej propozycji projektu w ramach wydatków bieżących, po szczegółowej analizie i ocenie nie może przekraczać 15 % ogółu środków przeznaczonych na wydatki bieżące. Szacowany koszt projektu inwestycyjnego, po szczegółowej analizie i ocenie nie może przekraczać 50 % ogółu środków przeznaczonych na wydatki inwestycyjne).	50 tys. UAH
Podział projektów na kategorie TAK/NIE	Nie	Tak (na inwestycje i wydatki bieżące)	Nie (ale na określone w programie cele)
Metody prowadzonej kampanii informacyjnej oraz konsultacji z mieszkańcami	Utworzono zakładkę na oficjalnej stronie Rady Miasta Czerkasy (www.rada.cherkasy.ua/ua/sections.php?s=34); zorganizowano i przeprowadzono konferencje prasowe, konsultacje, spotkania; transmitowano spot reklamowy w lokalnych kanałach telewizyjnych (Roś, Wikka) oraz w telewizji publicznej; umieszczano reklamy na środkach transportu publicznego; umieszczano artykuły w prasie lokalnej (gazety: „Akcent”, „Wieczorne Czerkasy”, „Nowiny Dnia”); umieszczano reklamy na portalach internetowych „Infomist”, „Wikka”, „Poczerk”; utworzono (na czas trwania projektu) Centrum Konsultacyjne; rozwieszono plakaty reklamowe po całym mieście, rozdano materiały promocyjne: foldery, ulotki, eko torby.	Utworzono zakładkę na oficjalnej stronie Rady Miasta Czernihów (www.chernigiv-rada.gov.ua/budget/news); umieszczano artykuły w prasie lokalnej (gazety: „Czernihów”, „7 dni”); emitowano blok reklamowy na antenie radia „Ciwer Center”; transmitowano spot reklamowy na CHODTRK, TRA „Nowy Czernihów”; umieszczano informacji na portalach społecznościowych i serwisach informacyjnych; zorganizowanie i przeprowadzenie spotkań z autorami.	Utworzono zakładkę na oficjalnej stronie Rady Miasta Łucka (www.lutskrada.gov.ua/programa-pidtrymky-iniatiyv-zhyteliv-mista-lucka-na-2015-2017-roky); opracowano i rozpowszechniono 7 billboardów reklamowych, 10- billboardów świetlnych, 4000 ulotek, transmitowano spot reklamowy w telewizji, reklamowano projekt w prasie lokalnej (gazety „Nowiny Wołyni”, „Dzień”, „Wołyński serwis informacyjny”, „Zamek Łucki” oraz na portalach społecznościowych i serwisach informacyjnych
Kto ma prawo zgłaszać propozycje do budżetu obywatelskiego?	Projekt może złożyć obywatel Ukrainy, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat i jest zameldowany lub mieszka na terenie miasta Czerkasy, posiadający zaświadczenie z pracy, legitymację uczniowską/studencką lub inny dokument potwierdzający miejsce zamieszkania.	Każdy obywatel Ukrainy, którzy należy do wspólnoty terytorialnej Czernihowa i jest uprawniony do głosowania, może złożyć nie więcej niż jedną propozycję projektu, realizacja którego będzie odbywać się w ramach budżetu obywatelskiego (budżetu partycypacyjnego)	Inicjatywę może zgłosić mieszkaniec Łucka, który najpóźniej w dniu wypełnienia formularza zgłoszenia kończy 18 lat i jest zameldowany w mieście Łucka. Jeśli autor inicjatywy nie ma 18 lat, formularz zgłoszenia może wypełnić za niego jeden z członków jego rodziny.

MIASTO	CZERKASY	CZERNIHÓW	ŁUCK
Kto dokonuje oceny propozycji zgłoszonych przez mieszkańców do budżetu obywatelskiego?	Rada Koordynacyjna ds. Budżetu Obywatelskiego Miasta Czerkasy	Grupa Robocza ds. Opracowania Regulaminu Budżetu Obywatelskiego Miasta Czernihowa	Grupa ds. Wyboru Najlepszych Inicjatyw Społecznych m. Łucka.
Jakie są kryteria, które muszą spełniać propozycje składane do budżetu obywatelskiego?	Projekt – zgłoszona na formularzu propozycja zadania, nienaruszającą obowiązujących przepisów prawa, należąca do zadań i kompetencji Rady Miasta Czerkasy, możliwa do realizacji w trakcie jednego roku budżetowego, mająca na celu rozwiązanie konkretnego problemu oraz poparta przez co najmniej 10 osób (oprócz autora). Łączny koszt realizacji jednego projektu nie może przekroczyć 1 000,0 tys. UAH	Zgłoszenie propozycji projektu następuje na formularzu zgłoszenia. Do projektu należy dołączyć listę poparcia co najmniej 15 obywateli Ukrainy, którzy należą do wspólnoty terytorialnej Czernihowa oraz są uprawnieni do głosowania. Projekt musi być możliwy do realizacji w trakcie jednego roku budżetowego. Teren, na którym zostanie zlokalizowany projekt, powinien stanowić własność miasta. Szacowany koszt zgłoszonej propozycji projektu w ramach wydatków bieżących, po szczegółowej analizie i ocenie nie może przekraczać 15 % ogółu środków przeznaczonych na wydatki bieżące, szacowany koszt projektu inwestycyjnego, po szczegółowej analizie i ocenie nie może przekraczać 50 % ogółu środków przeznaczonych na wydatki inwestycyjne).	Zgłoszenie inicjatywy następuje na kwestionariuszu, do którego należy dołączyć listę poparcia co najmniej 15 mieszkańców w wieku 18 lat, którzy są zameldowani w Łucku oraz zgadzają się na współfinansowanie zadania. Nazwa projektu powinna być jednoznaczna oraz precyzyjna, z której powinien wynikać przedmiot projektu i jego zakres terytorialny. Koszt realizacji jednej inicjatywy nie może przekraczać 50 000,0 UAH, dofinansowanie członków grupy inicjatywnej (mieszkańców) powinien wynosić co najmniej 10% całkowitej kwoty inicjatywy.
Jakie projekty zostały zgłoszone, przeszły weryfikację formalną, weryfikację merytoryczną (o ile była przeprowadzana)?	Do realizacji w 2016 r. zgłoszono 54 projekty. Wśród propozycji jest m. in. budowa placów zabaw dla dzieci, budowa siłowni zewnętrznych; przeprowadzenie terapii baśniowej dla dzieci na podstawie wydanej książki; wykonanie rysunku na fasadzie wieżowca; zorganizowanie festiwalu muzycznego; wizualizacja ruchu transportu publicznego w mieście; budowa placów zabaw dla zwierząt domowych; budowa ścieżek rowerowych; montaż oświetlenia ulicznego; prowadzenie festiwalu teatralnego dla młodzieży i osób niepełnosprawnych. 39 projektów przeszło pozytywną weryfikację i dopuszczono do głosowania w 2015r.	Do realizacji w 2016 r. zgłoszono 73 projekty. Wśród propozycji jest m. in. rewitalizacja terenu rekreacyjnego z montażem opraw wandaloodpornych ławek i koszy na śmieci; budowa placu zabaw dla psów; budowa nowoczesnego skateparku; budowa fontanny; budowa siłowni zewnętrznych; montaż nawigacji GPS w transporcie publicznym Czernihowa. 56 projektów (w tym 32 inwestycyjnych i 24 bieżących) przeszło pozytywną weryfikację i dopuszczono do głosowania w 2015r.	Do realizacji w 2015 r. zgłoszono 71 ankiet, Wśród propozycji jest m. in.: budowa placów zabaw dla dzieci, budowa siłowni zewnętrznych; budowa placu zabaw dla psów; montaż oświetlenia ulicznego; remont chodnika; budowa miejsc parkingowych; rewitalizacja skweru; zorganizowanie festiwalu. 50 ankiet przeszło pozytywną weryfikację i dopuszczono do głosowania w 2015r.

MIASTO	CZERKASY	CZERNIHÓW	ŁUCK
Kto mógł brać udział w głosowaniu?	Mieszkańcy miasta Czerkasy, meldunek nie był konieczny, wystarczyło zaświadczenie z pracy, legitymacja uczniowska/studencką lub inny dokument potwierdzający miejsce zamieszkania.	Obywatele Ukrainy, którzy należą do społeczności lokalnej Czernihowa i są uprawnione do głosowania, w drodze bezpośredniego głosowania w wyznaczonych punktach.	Mieszkańcy miasta Łucka, jeden mieszkaniec może głosować nie więcej niż na 3 inicjatywy.
Jakie były metody głosowania i ile oddano głosów?	Głosowanie w formie papierowej w siedzibie Rady Miasta oraz drogą elektroniczną przez stronę internetową Rady Miasta, 5065 ważnych głosów, w tym 2727 w formie papierowej oraz 2338 elektronicznej.	Głosowanie w formie papierowej (16 punktów do głosowania w szkołach i bibliotekach), 11509 ważnych głosów.	Głosowanie odbyło się w formie elektronicznej przez stronę internetową Rady Miasta, 14649 ważnych głosów.
Jakie projekty otrzymały najwięcej głosów, jakie zostały wprowadzone do budżetu i jakie zostały zrealizowane?	Wyłoniono 6 propozycji, które zostały uwzględnione w budżecie miasta na 2016 r. (wybrukowanie podwórka gimnazjum N°9 - 678 głosów, plac zabaw dla dzieci w przedszkolu N°35 - 598 głosów, budowa alejek w parku - 502 głosy, plac zabaw dla dzieci w przedszkolu nr 83 - 499 głosów, hala sportowa im. S. Ambrosa - 491 głosów; plac zabaw dla dzieci w przedszkolu nr18 - 178 głosów. Prace mają zakończyć się pod koniec 2016 roku (wg planu wykonane w ciągu roku 2016).	Wyłoniono 17 propozycji, które zostały uwzględnione w budżecie miasta na 2016 r., 4 z nich w ramach nakładów inwestycyjnych (wdrożenie innowacyjnych technologii energooszczędnych w przedszkolu - 669 głosów, wyposażenie pracowni - 250 głosów, wyposażenie toalet w przedszkolu - 785 głosów, rekonstrukcja oddziału przychodni dziecięcej - 996 głosów) i 13 projektów w części wydatków bieżących. W pełni wdrożono już około 10 projektów, a inne są w trakcie realizacji (wg planu do końca 2016 r.).	Wyłoniono 12 propozycji, które zostały uwzględnione w budżecie miasta na 2015 r. (budowa placu zabaw dla dzieci - 1,028 głosów; rewitalizacja skweru - 832 głosów; stworzenie dostępnego otoczenia dla osób niewidomych - 754 głosów; remont pomieszczeń komunalnych dla rodziny osób niepełnosprawnych - 640 głosami; budowa siłowni zewnętrznych - 561 głosów; kreatywna przestrzeń, w której dla dzieci żołnierzy ATO i z rodzin przesiedlonych będą odbywać się zajęcia z zakresu rzemiosł artystycznych i inne formy rehabilitacji psychologicznej - 502 głosów). W pełni wdrożono już około 11 projektów, a 1 w trakcie realizacji (wg planu do końca 2016 r.).
Jaka jest ogólna ocena mieszkańców projektów zrealizowanych w ramach budżetu partycypacyjnego?	W maju 2016 r. na stronie internetowej Rady Miasta zostało przeprowadzone badanie ankietowe, w którym 93% respondentów pozytywnie oceniło program i wyraziło chęć dalszej realizacji w przyszłości. Pozytywne odpowiedzi udzielono dla działań dotyczących zaangażowania mieszkańców, identyfikacji problemów i wprowadzenia takiego modelu budżetowania. Negatywnie została zidentyfikowana m. in. kampania promocyjno informacyjna, dominacja instytucji budżetowych oraz szereg problemów dotyczących głosowania elektronicznego.	Ogólnie rzecz biorąc, mieszkańcy pozytywnie ocenili wprowadzenie budżetu obywatelskiego. Najwięcej głosów krytyki było co do nieuczciwości podczas głosowania oraz dominacji projektów instytucji budżetowych.	Ogólnie rzecz biorąc, mieszkańcy Łucka pozytywnie ocenili wprowadzenie i realizację takiego rodzaju inicjatyw. Jednocześnie najwięcej negatywnych opinii w Internecie dotyczyło procesu głosowania na projekty i wyłonienia zwycięzców oraz brak przejrzystości.

5.3. ПОДСУМОВАННЯ І РЕКОМЕНДАЦІЄ ДЛА ІННИХ МІАСТ УКРАЇНИ.

Wprowadzenie budżetu partycypacyjnego na rok następny w wielu małych i prawie we wszystkich miastach obwodowych Ukrainy wskazuje na duże zainteresowanie tak ze strony społeczności lokalnych, jak i władz samorządowych. Jednak na przestrzeni lat ukształtowały się pewne negatywne poglądy na temat istniejących problemów, które nasilane są nieprzewidywalnością ukraińskiego ustawodawstwa. Niezadowolenie społeczności przyczynia się do popełnienia błędów podczas wdrażania i realizacji budżetu partycypacyjnego, które mogą nawet dyskredytować cały proces oraz ideę tego rodzaju budżetowania. Dlatego zasady przebiegu oraz inne dokumenty dotyczące budżetu partycypacyjnego należy opracować w sposób bardzo precyzyjny i przejrzysty.

Uogólniony schemat budżetu partycypacyjnego przedstawia się następująco:

Dla uniknięcia problemów w trakcie opracowywania dokumentów oraz podczas praktycznego wdrażania i realizacji budżetu partycypacyjnego należy pamiętać o osobliwości swego terenu. Warto również przeanalizować błędy i problemy innych miast.

Główne problemy, które powstały podczas wdrażania i realizacji budżetu partycypacyjnego w ukraińskich miastach są następujące:

1) Nieufność obywateli do władz samorządowych

Aby rozwiązać problem braku zaufania społeczności lokalnej - proces wdrażania i realizacji budżetu partycypacyjnego powinien być jak najbardziej przejrzysty (od utworzenia komisji (grupy, rady, etc.), która będzie opracowywać procedurę oraz koordynować wszystkie etapy do przejrzystości każdego z etapów). Cały proces wdrażania i realizacji budżetu partycypacyjnego, ze szczegółowym wyjaśnieniem poszczególnych etapów, należy informować w mediach oraz wyjaśniać podczas konsultacji społecznych.

Jednym z najpoważniejszych zarzutów wobec władz samorządowych jest brak dialogu z obywatelami oraz niedostateczne zaangażowanie działaczy społecznych do składu odpowiednich komisji (m. Czerniów, m. Iwano-Frankowsk). Pojawiały się zarzuty co do prawdziwości wyników głosowania (m. Czerniów, m. Łuck) oraz częstych zmian zasad podczas wdrażania budżetu partycypacyjnego (m. Winnica).

2) Niski poziom aktywności mieszkańców

Bez współpracy z mieszkańcami budżet obywatelski się nie uda. W celu zachęcenia mieszkańców do aktywności oraz ich merytorycznego wsparcia powinna przez cały okres przygotowania budżetu obywatelskiego trwać kampania informacyjna. Dlatego należy opracować plan prowadzenia kampanii informacyjnej oraz wyznaczyć osoby odpowiedzialne za jego wykonanie. Plan powinien zawierać następujące elementy:

- zakładka na stronie internetowej (zamieszczanie i aktualizacja informacji o budżecie obywatelskim na wszystkich etapach procesu wdrażania i wykonania);
- otwarte spotkania informacyjne z mieszkańcami (ustalenie harmonogramu spotkań, opracowanie wizualizacji materiałów informacyjno-promocyjnych, wyznaczenie osób zajmujących się organizacją i prowadzeniem spotkań);
- opracowanie drukowanych, audio i wideo materiałów promocyjnych;
- wykorzystanie różnorodnych kanałów dystrybucji i narzędzi komunikacji społecznej, w tym: publikacje drukowane, współpraca z mediami (prasa, telewizja, radio, serwisy społecznościowe, itp.);

- organizacja konferencji prasowych, udział w różnych wydarzeniach i spotkaniach publicznych w celu upowszechnienia informacji o budżecie obywatelskim;
- opracowanie reklamy na przykład: na rachunkach za usługi komunalne, w transporcie publicznym, na znaczkach pocztowych oraz zapewnienie autorom promocji projektów (gadżety promocyjne).

Ponadto, należy zauważyć, że najlepszą reklamą są opinie i komentarze autorów, których projekty zostały już zrealizowane (wg większości badań, ludzie bardziej ufają sobie nawzajem niż mediom).

Krytyka o braku kampanii reklamowej była niemal we wszystkich miastach Ukrainy, które wprowadziły model budżetu obywatelskiego w 2015 r.

3) Obciążenie pracowników samorządowych oraz brak motywacji

Ten problem dotyczy wszystkich miast Ukrainy, w których był wdrażany budżet obywatelski. Duża ilość pracy, permanentne nadgodziny oraz brak motywacji i straszenie zwolnieniem prowadzą do zahamowania procesu budżetu obywatelskiego. A to właśnie od pracowników samorządowych w dużej mierze zależy jakość procedury i udział w niej mieszkańców miasta. Zminimalizować ten problem można za pomocą następujących działań:

- utworzenie w strukturze urzędu komórki (na przykład referatu) lub wyznaczenie pracownika odpowiedzialnego za kontrolę, obsługę techniczną i koordynację przebiegu wdrażania budżetu obywatelskiego;
- wyznaczenie terminów dla realizacji odpowiednich etapów (zgłaszanie projektów, weryfikacja, wybór projektów, głosowanie);
- zapewnienie spójności, kompletności i terminowości (przeprowadzenie narad roboczych, sporządzenie sprawozdań, raportów okresowych).

Na Ukrainie tylko w Połtawie utworzono jednostkę, która jest odpowiedzialna za koordynację budżetu partycypacyjnego, podczas gdy w innych miastach tym zadaniem zajmują się urzędnicy różnych komórek (m. Czerkasy i m. Czernihów - Departament Finansowy, m. Łuck - Departament Gospodarki Komunalnej, m. Winnica i m. Sumy - Wydział Obsługi Mieszkańców).

4) Organizacja przejrzystego, uczciwego i demokratycznego głosowania.

Prawie we wszystkich ukraińskich miastach pojawiły się zarzuty nieuczciwości dotyczące przede wszystkim prowadzenia kampanii wyborczych oraz fałszowania procesu głosowania i liczenia głosów.

W Łucku podczas głosowania elektronicznego na niektóre projekty głosowano co do minuty, używając danych osób, które o tym nie wiedziały lub w ogóle nie żyją. Szereg wątpliwości do wyników głosowania mieli nawet pracownicy urzędów.

W Czernihowie pojawiały się też zarzuty dotyczące niewłaściwego liczenia głosów w formie papierowej. Tam na przykład dyrektorzy i nauczyciele szkół rozdawali dzieciom czyste karty do głosowania, a ci przynosili wypełnione, był nawet przypadek kiedy dostarczono 300 jednakowo wypełnionych kart do głosowania, co było powodem licznych komentarzy. Również w przychodniach podczas przyjmowania pacjentów proszono o wypełnienie kart do głosowania, a w bibliotece sugerowano na jaki projekt głosować.

Aby uniknąć takich sytuacji, należy:

- dokładnie określić sposób zarówno głosowania, jak i liczenia głosów;
- opracować mechanizm zapobiegania przekrętom;
- wyjaśniać i informować w przypadku jakichkolwiek zarzutów lub wątpliwości co do wiarygodności głosowania;

Najbardziej niezawodnym systemem na Ukrainie, wśród elektronicznych możliwości głosowania, są programy z wykorzystaniem BankID – sposobu weryfikacji obywateli przez banki ukraińskie. Model ten był stosowany w Czerkasach, a biorąc pod uwagę swoje „gorzkie” doświadczenie, planuje się wprowadzić go w 2017 roku w Łucku. Jest on najbezpieczniejszy, uniemożliwia fałsyfikację, ale powiązanie tego programu z systemem bankowym powoduje obawy ingerowania w sprawy finansowe posiadaczy kart bankowych, którzy zazwyczaj mają ograniczoną informację na temat pracy tego systemu. Dlatego należy przeprowadzić szeroką kampanię informacyjną, która wyjaśnia mechanizm działania tego systemu.

5) Rozpiętość czasowa rozmów pomiędzy aktywistami społeczności a władzami lokalnymi, długie terminy na oczekiwanie wydania decyzji.

Przy opracowaniu mechanizmu budżetu obywatelskiego oraz jego realizacji należy uwzględnić charakterystykę terenu i jego mieszkańców. Bez zaufania publicznego do organów samorządu terytorialnego trudno przeprowadzić konstruktywną i skuteczną pracę, częstym powodem opóźnienia wydania decyzji jest właśnie brak porozumień pomiędzy mieszkańcami a urzędnikami (lub odwrotnie). Aby zminimalizować te problemy należy:

- zaplanować wystarczająco długi termin na uregulowanie przedmiotowych kwestii;
- opracować szczegółową procedurę konsultacji i spotkań;

- umożliwić wszystkim zainteresowanym stronom wyrażenie swojej opinii i podejmowanie decyzji w drodze dyskusji;
- wszelkie spory rozstrzygnąć w drodze głosowania zwykłą większością głosów na posiedzeniu komisji lub grupy roboczej.

Ukraina obecnie w bardzo szybkim tempie wprowadza model budżetu partycypacyjnego, który został zapożyczony z polskich miast, a dzięki wsparciu polskich ekspertów i lokalnego społeczeństwa obywatelskiego adaptacja tego modelu do warunków ukraińskich odbywa się dość dynamicznie. Proces budżetu partycypacyjnego powinien być oparty na zaufaniu, otwartości i współpracy skupionej wokół wspólnych idei i celów, jednakże osiąga się to stopniowo, w wyniku czasochłonnej i ciężkiej pracy, która trwa do dziś. Rozważenia zarówno sukcesów jak i trudności z dotychczasowej pracy, pozwoli Ukrainie na wydostanie się z problemów braku zaufania publicznego.

PROJEKTY BUDŻETU PARTYCYPACYJNEGO W UKRAIŃSKICH MIASTACH

Taxi społeczne (m. Czernihów)

BANDERA SQUARE – skwer na skrzyżowaniu ulic Winnicyenko i Bandery (m. Łuck)

Wybrukowanie placu przed gimnazjum nr 9 (m. Czerkasy)

6. ZAŁĄCZNIKI

Decyzja o realizacji budżetu obywatelskiego podejmowana jest przez radnych danej jednostki samorządu lokalnego w postaci uchwały Rady. Uchwała zawiera główne założenia dotyczące sposobu w jaki będzie realizowana procedura budżetu obywatelskiego - takie jak rok realizacji, kwota przeznaczona na BO, podział tej kwoty na kategorie i/lub dzielnice, uprawnieni do udziału w głosowaniu. Realizacja uchwały powierzana jest Zarządowi danej jednostki samorządu.

Zarząd określa dokładnie jak będzie wyglądała procedura realizacji budżetu obywatelskiego - tworzy wzorce dokumentów, powołuje zespoły robocze, określa i ogłasza dokładne terminy etapów realizacji oraz termin ogłoszenia wyników głosowania.

Do uchwały o realizacji BO oraz dokumentów określających szczegóły procedury, dołączane są wzorce dokumentów koniecznych do jej przeprowadzenia.

Po wyłonieniu listy kwalifikujących się do głosowania projektów zarząd jednostki samorządu powołuje komisję do spraw przeprowadzenia głosowania i obliczenia ilości głosów, które otrzymały poszczególne projekty oraz ustalenia listy rankingowej tych projektów.

Cała procedura ogłoszenia i realizacji BO wymaga następujących dokumentów:

1. Uchwała radnych JST o realizacji BO.
2. Regulamin BO.
3. Zarządzenie o wprowadzeniu BO.
4. Zarządzenie lub ogłoszenie zarządu JST o realizacji BO wraz z określeniem terminów realizacji poszczególnych etapów działań.
5. Wzór formularza zgłaszania projektów.
6. Wzór karty do głosowania.
7. Zarządzenie o powołaniu komisji przeprowadzającej głosowanie i/lub weryfikującej zgłoszone projekty.

8. Lista zgłoszonych projektów.
9. Lista projektów zakwalifikowanych do głosowania.
10. Lista projektów odrzuconych wraz z uzasadnieniem o powódzie odrzucenia.
11. Protokół wyników głosowania.
12. Lista rankingowa projektów po obliczeniu głosów.
13. Zarządzenie o przyjęciu wyników i ogłoszenie o wyniku głosowania.

Do najważniejszych załączników związanych z realizacją BO należą:

I. Regulamin budżetu obywatelskiego

Regulamin określa zasady zgłaszania, weryfikowania, głosowania i dokonywania ostatecznego wyboru projektów obywatelskich. Ustala się w nim:

- Kwotę środków finansowych przeznaczonych na realizację zadań publicznych w ramach budżetu obywatelskiego we wskazanym roku budżetowym.
- Maksymalną kwotę przeznaczoną na 1 projekt. (JST realizujące BO po raz pierwszy często nie wprowadzają takiej kwoty, co powoduje niezadowolenie mieszkańców zaangażowanych w projekty, w przypadku gdy całość kwoty BO przeznaczona zostanie na jeden, duży projekt).
- Podział BO na kategorie projektów – stosowany raczej przez większe JST (np. lokalne/dzielnicowe, ogólnomiejskie) lub podział na rodzaje projektów (np. inwestycyjne, kulturalne, prospołeczne, turystyczne itd.). Mniejsze samorządy nie wprowadzają podziału zadań na kategorie czy rodzaje.
- Maksymalną kwotę przeznaczoną na kategorie lub rodzaj projektu.
- Określenie mieszkańców uprawnionych do głosowania - z reguły jest to każda osoba mająca w dniu głosowania prawo wyborcze.

- Minimalny wiek mieszkańców uprawnionych do zgłaszania projektów i głosowania. Z reguły jest to 18 lat (osoba posiadająca czynne prawo wyborcze), jednak zdarzają się samorządy dopuszczające do procedury BO osoby od 15 roku życia lub wprowadzające dla nich oddzielną kategorię zadań - projekty młodzieżowe.
- Minimalną liczbę mieszkańców, którzy muszą poprzeć projekt, aby mógł zostać zgłoszony. Liczba ta waha się od 10 do kilkudziesięciu osób, w zależności od wielkości JST.
- Terminarz konsultacji społecznych związanych z realizacją procedury wyboru zadań do BO.
- Procedurę zgłaszania projektów i ich poprawiania wraz z wzorami załączników.
- Listę zadań jakie nie mogą być realizowane z BO. Lista taka wynika bezpośrednio z ustaw regulujących zakres zadań poszczególnych typów samorządów, ale każda JST może dodatkowo wprowadzić ograniczenia np. brak możliwości finansowania zadań związanych z edukacją, służbą zdrowia, termomodernizacją, sprzecznych z planami rozwoju i strategiami, zlokalizowanych na terenach nie będących w posiadaniu danej JST, składających się z kilku niezależnych działań, projektów wieloletnich czy też brak możliwości realizowania zadań generujących wysokie koszty utrzymania po zakończeniu inwestycji.
- Działania podejmowane w sytuacjach konfliktu wybranych projektów, uzyskania równej liczby głosów, stwierdzenia nieważności głosów.
- Sposoby upowszechniania informacji o realizacji BO.
- Ustalenia dodatkowe - np. dotyczące możliwości wprowadzania zmian w wybranych projektach, zwiększenia kwoty budżetu JST przeznaczonej na najpopularniejsze projekty, zgodność zgłaszanych zadań ze strategiami rozwoju, planami rozwoju i planami zagospodarowania JST.

II. Wzór formularza zgłoszenia projektu wraz z kartą podpisów

Formularz zgłoszenia projektu może być przygotowany w wersji papierowej lub w wersji elektronicznej i dostarczony do wyznaczonego miejsca - urzędu, siedziby rady dzielnicy itp.

Formularz zgłoszenia projektu powinien zawierać:

- Nazwę zadania/projektu.
- Kategorię w jakiej zgłaszany jest projekt obywatelski (o ile w regulaminie takie kategorie wskazano).

- Lokalizację projektu (jeśli w regulaminie określono podział na dzielnice/obszary).
- Szacunkowy koszt realizacji zadania, zawierający wszystkie koszty z nim związane - koszty robót wraz z kosztami związanymi z przygotowaniem dokumentacji technicznej, kosztami procedury zamówień publicznych, kosztami nadzoru budowlanego. Koszty powinny być rozdzielone na poszczególne kategorie.
- Opis zadania, w którym należy wskazać pozytywny wpływ realizacji zadania na mieszkańców jednostki samorządu lub jej wybrana część.
- Dodatkowe informacje, takie jak posiadane zgody, analizy prawne, dokumentacja techniczna, plany, zdjęcia, wizualizacja, itp.
- Dane osoby/osób lub instytucji zgłaszającej propozycję zadania - adres, telefon kontaktowy, e-mail, czasem też nr PESEL.
- Podpis osoby zgłaszającej.
- Zgodę na przetwarzanie danych osoby zgłaszającej zgodnie, z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1182 z późn. zm.).

Formularz może dla przypomnienia zawierać zapisy dotyczące zgodności zgłaszanych projektów z obowiązującym daną jednostkę samorządu prawem - np. dla gmin zapis, że zgłaszane propozycje powinny należeć do katalogu zadań własnych gminy określonych w art. 7 ust 1. Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie lokalnym. Powinien też zawierać ostrzeżenie przed wskazywaniem wykonawcy robót związanych z realizacją zadania, gdyż naruszałoby to ustawę o zamówieniach publicznych.

Do formularza zgłaszający projekt musi dołączyć listę z podpisami mieszkańców którzy go popierają. Podpisów musi być co najmniej tyle ile określono w regulaminie.

W przypadku formularza w wersji elektronicznej dołączyć trzeba skan takiej listy. Lista powinna zawierać następujące dane osoby popierającej: imię i nazwisko, adres zameldowania lub zamieszkania, data urodzenia lub numer PESEL oraz oświadczenie o zgodzie na przetwarzanie danych osobowych do celów realizacji budżetu obywatelskiego.

Dane osobowe osób popierających projekt są konieczne dla weryfikacji uprawnień do zgłaszania, zgodnie z regulaminem BO.

III. Lista zgłoszonych projektów

Lista zawiera informacje o wszystkich zgłoszonych projektach. Podaje nazwę projektu,

kategorię, w której został zgłoszony, kwotę jaka została zaplanowana na jego realizację oraz osobę/organizację zgłaszającą.

Wersja elektroniczna takiej listy powinna zawierać odwołania do opisów zgłoszonych projektów. (Opisy powinny być w tym wypadku pozbawione tzw. wrażliwych danych osobowych).

IV. Lista projektów zakwalifikowanych do głosowania

Lista zawiera informacje o projektach dopuszczonych do głosowania po weryfikacji przeprowadzonej przez zespół weryfikujący. Podaje numer/kod projektu, jego nazwę, kategorię, w której został zgłoszony (jeśli regulamin przewiduje kategorie), kwotę jaka została zaplanowana na jego realizację.

Kolejność projektów zadań na liście powinna być ustalona w drodze losowania.

V. Wzór karty do głosowania

Karta do głosowania służy do zebrania od mieszkańców głosów poparcia dla poszczególnych projektów. W karcie do głosowania znajdują się:

- Dane głosującego: imię i nazwisko, adres zamieszkania, PESEL oraz oświadczenie o zgodzie na przetwarzanie danych osobowych.
- Miejsce na wpisanie kodu/numeru/nazwy wybranego projektu lub lista wszystkich dopuszczonych do głosowania projektów z miejscem na wstawienie znaku wyboru danego projektu.
- Data i podpis.
- Pouczenie/informacje o sposobie głosowania (zgodne z regulaminem BO) - np. że można głosować tylko na 1 projekt, lub że można głosować na 1 projekt w każdej kategorii itp.

Dokumenty związane z budżetem obywatelskim przygotowane przez różne samorządy różnią się w szczegółach, każdy samorząd bowiem opracowuje je w sposób odpowiedni do swoich celów i potrzeb, dostosowując do wielkości miasta, wielkości kwot przeznaczonych na zadania w budżecie obywatelskim, planów rozwoju itp.

LINKI DO TEKSTU - STRONY MIAST Z BO

Duże miasta:

- Rzeszów - rbo.rzeszow.pl
- Nowy Sącz - bo.nowysacz.pl
- Tarnów - www.tarnow.pl/Miasto/Budzet-Obywatelski-2016

Mniejsze miasta:

- Dębica - budzetobywatelskidebicy.pl
- Jarosław - www.jaroslaw.pl/o-budzecie
- Sanok - www.sanok.pl/budzet-obywatelski-sanoka
- Ustrzyki Dolne - www.ustrzyki-dolne.pl/web/aktualnosc-1638-Rusza+I+edycja+budzetu+obywatelskiego+na+terenie+gminy+Ustrzyki+Dolne.html

Załączniki - wzory dokumentów:

1. Uchwała
2. Regulamin budżetu partycypacyjnego
3. Formularz do zgłaszania propozycji zadań
4. Karty do głosowania
5. Lista mieszkańców Sambora